

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Тамара ЛОЗИНСЬКА

26 грудня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Розвиток інструментів громадської участі у місцевому
самоврядуванні»**

виконала здобувач вищої освіти денної форми навчання

Чорна Анастасія Сергіївна

Керівник кваліфікаційної роботи

Ольга СЕРДЮК

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	9
1.1. Поняття, рівні, механізми, форми здійснення громадської участі	9
1.2. Нормативно-правове забезпечення громадської участі в Україні.....	16
Висновки до розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	24
2.1. Інструменти, процедури та технології громадської участі на місцевому рівні.....	24
2.2. Використання місцевої інформаційно-комунікативної платформи для забезпечення громадської участі на місцевому рівні.....	33
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	42
3.1. Інноваційні інструменти громадської участі на місцевому рівні	42
3.2. Потенціал е-демократії в забезпеченні громадської участі на місцевому рівні.....	49
Висновки до розділу 3.....	54
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В Україні гостро постає проблема обмеженості досвіду територіальних громад щодо використання різних форм залучення громадян до ухвалення конкретних рішень за місцем проживання. Мешканці громад, особливо це стосується тих громад, які були створені на базі сільських рад, зовсім не звикли приймати активну участь у вирішенні проблем місцевої політики. Причинами цього, перш за все являється необізнаність громадськості щодо реалізації своїх прав. Адже в Україні право на використання основних інструментів участі громадськості гарантується законами «Про місцеве самоврядування в Україні» [45] та «Про звернення громадян» [43]. Іншою причиною вважаємо занизьку зацікавленість влади у просуванні інструментів громадської участі. В контексті децентралізації державного управління та посилення місцевого самоврядування розвиток інструментів громадянської участі є досить актуальним.

Вивченню проблем розвитку інструментів громадської участі у місцевому самоврядуванні як важливого чинника ефективної діяльності місцевої влади присвячені праці таких зарубіжних вчених як: Ш. Арнштайн (Sherry Arnstein) [61], Д. Денісона, Р. Лінтона, К. Камерона, Е. Кеннеді, С. Роббінза та інших. У своїх наукових працях науковці розкривають зміст, форми та існуючі механізми здійснення громадської участі.

В Україні попри значні зрушення цього питання, проблема ефективної участі громадськості в місцевому управлінні залишається досить актуальною. Основні проблем громадської участі досліджують вітчизняні науковці, зокрема: Е. Афоніна [3], О. Ватаманюк, О. Бабиш [4], М. Багній [5], Т. Євтухова [18], О. Коваль [5], Т. Майко [29], О. Сердюк [49; 50; 51; 60], О. Сергієнко [48]. Окремі інструменти громадської участі розкрито у працях: В. Бабаєва, О. Бобровської, О. Карого [23], М. Мороза [31], Т. Маматової, В. Мартиненко, Г. Почепцова [39], О. Турія [56]. Невирішеність механізму підвищення ефективності реалізації місцевої політики, шляхом залучення

громадськості потребує подальших досліджень. Наукові та практичні завдання з метою виявлення нових інструментів громадської думки залишаються досить актуальними. Яскравим підтвердженням цього є розповсюджене в різних регіонах України незадоволення громадян рівнем якості виконання органами місцевого самоврядування своїх функцій [29, с. 188].

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт ПДАУ за темою: «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 01170003104).

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є систематизація наявних інструментів громадської участі та дослідження перспективних напрямків їх розвитку у місцевому самоврядуванні в умовах децентралізації.

Відповідно до мети дослідження в кваліфікаційної роботи поставлено до розв'язання такі завдання:

- провести детальний науковий аналіз поняття, рівнів, механізмів та основних форм здійснення громадської участі;
- здійснити огляд нормативно-правового забезпечення громадської участі в Україні;
- дослідити існуючі інструменти, процедури та технології громадської участі на місцевому рівні;
- дати оцінку використання місцевої інформаційно-комунікативної платформи з метою забезпечення громадської участі на місцевому рівні;
- визначити основні перспективи розвитку інструментів громадської участі у місцевому самоврядуванні, шляхом використання інноваційних інструментів.

Об'єктом дослідження є розвиток інструментів громадської участі на місцевому рівні.

Предметом дослідження є діючі механізми розвитку інструментів громадської участі у місцевому самоврядуванні.

Методи дослідження. Теоретичну основу кваліфікаційної роботи сформували фундаментальні положення сучасних дослідників з проблем розвитку інструментів громадської участі у місцевому самоврядуванні. Всебічному розкриттю поняття «громадська участь», визначенню її основних форм, рівнів та механізмів здійснення сприяв діалектичний метод. Метод аналізу та синтезу дозволив визначити існуючі інструменти, процедури та технології громадської участі на місцевому рівні. Формально-логічний метод забезпечив вирішення питання, що стосуються основних напрямків підвищення рівня громадської участі. Комплексне застосування у кваліфікаційній роботі різних методів спрямовується системним і структурно-функціональним методами, що сприяло дослідженню перспективних напрямків розвитку інструментів громадської участі у місцевому самоврядуванні в єдності та цілісності.

Інформаційною базою дослідження являється нормативно-правове забезпечення проблеми громадської участі, яке регламентує розвиток її основних її інструментів у місцевому самоврядуванні, інформаційні дані з офіційного сайту Новоселівської територіальної об'єднаної громади [8], наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: монографії, статті, збірники тез конференцій, наукових праць, автореферати; статистичні дані громадських інституцій, довідкові та інструктивні матеріали; відомості, що опубліковані в періодичних виданнях, мережі Internet; дані соціологічних опитувань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання науково обґрунтованих теоретичних висновків та практичних рекомендацій кваліфікаційної роботи в практичній діяльності територіальних громад Полтавського району

Апробація результатів дослідження. За результатами наукового дослідження опубліковано фахову статтю:

Сердюк О. І., Ситник А. П., Чорна А. С. Удосконалення механізму взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості у вирішенні

питань місцевого значення. *Держава та регіони. Серія Публічне управління та адміністрування. Управління: удосконалення та розвиток*, №1 (75), 2022. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2022/1_2022.pdf.

Основні результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи оприлюднені у формі доповідей на конференціях.

1. Сучасні інструменти взаємодії органів влади та громадськості. *Актуальні питання теорії та практики менеджменту в умовах сучасних викликів* : збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції, здобувачів вищої освіти та молодих учених, 26 жовтня 2022 р. Київ: НУБІП України, 2022. С. 25 – 27.

2. Особливості взаємодії органів влади та громадськості. *Матеріали щорічної студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету*, 10 листопада 2022 р. Полтава: ПДАУ, 2021. С.235 – 237.

3. Огляд нормативно-правових документів, що регулюють громадську участь в місцевому самоврядуванні України. *Територія науки: Збірник матеріалів наукових досліджень молодих учених [кафедри публічного управління та адміністрування] Полтавського державного аграрного університету. Випуск 2*. Грудень 2022 р. Полтава, ННІ ЕУПІТ, 2022. С. 17 – 19.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота викладена на 67 сторінках, складається зі вступу, 3 розділів, висновків (до кожного розділу та загальних), списку використаних джерел, що включає 62 найменування. Кваліфікаційна робота містить 13 таблиць, 11 рисунків, 14 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

1.1. Поняття, рівні, механізми, форми здійснення громадської участі

Місцеве самоврядування є формою здійснення публічного управління. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [45] виділяє наступні його суб'єкти: територіальні громади – первинні суб'єкти місцевого самоврядування; його посадові особи – сільські, селищні, міські голови, само організовані органи населення. Під час планування, реалізації та моніторингу виконання управлінських рішень місцевого значення об'єднані територіальні громади мають працювати у взаємодії із громадськістю. Практика місцевого самоврядування демократичних країн (зокрема і України) сформувала низку способів громадськості участі у місцевій політиці.

Громадський діяч М. Багній [5, с. 5] називає Україну однією з держав, що має найбільшу кількість інструментів участі. Незважаючи на це, реформа децентралізації, переміщення повноважень та ресурсів до органів самоврядування територіальних громад покликана сприяти формуванню нових форм участі громадськості з метою вирішення проблем місцевої політики.

Визначимо сутність категорії «громадськість». Енциклопедія з державного управління дає наступне визначення терміну «громадськість» – це активна частина суспільства, що бере безпосередню участь у житті всього суспільства, шляхом представлення його інтересів [16, с. 7]. О. Бабич, під цим терміном розуміє: «Не зовнішнє середовище системи державного управління, а головний базис функціонування системи» [4, с. 78].

Останнім часом поняття «громадська участь» («участь громадян», «залучення громадян») є досить поширеним. Найчастіше його зустрічаємо серед заяв, передвиборних декларацій лідерів політичних партій, кандидатів в

президенти, кандидатів на посади голів територіальних громад під час виборчих перегонів [48, с. 7], а також різного рівня посадовців під час проведення своїх презентаційних заходів.

В науковій літературі зустрічаємо різні тлумачення поняття «громадська участь». Громадянська участь (civic, citizen participation) – це участь осіб в різних Досвід розвинутих демократій свідчить, що громадська участь – необхідний, корисний та вкрай важливий механізм позитивного впливу громадськості на діяльність влади в державі в інтересах громадян [48, с. 7].

Ю. Ковбасюк дає наступне визначення досліджуваному поняттю: «Участь громадськості – це право та реальна можливість громадян і їх об'єднань бути учасниками процесу вироблення та реалізації державної політики» [16, с. 595]. На його думку, це реальне втілення конституційного права громадян шляхом їх безпосередньої участі в управлінні органами місцевої влади.

Досліджуючи поняття «громадянська участь», в науковій літературі зустрічаємо поняття «громадянська участь». «Громадянська участь» (civic, citizen participation) – це участь осіб в різних структурах та демократичних інститутах [18, с. 14]. Деякі науковці досліджують феномен поняття «громадянської участі» як дієвого аспекту громадянської культури людини. На думку Т. Євтухової [18, с. 14] під поняттям «громадянська участь» мається на увазі включення, або залучення тих, ким управляють до управління (до обговорення та розробки політичних, соціально-економічних, культурних програм чи проєктів), впливу на прийняття рішень та контроль за їх виконанням, самоуправління на «низовому» (місцевому) рівні.

В свою чергу, ефективність громадської участі прямо залежить від рівня досконалості нормативно-правової бази. Усі існуючі форми громадської участі мають бути чітко регламентовані, а мешканцям громад мають чітко орієнтуватися, які саме функції їм доступні у місцевому самоврядуванні.

Поняття «участь» пов'язане з поняттям «соціальна активність». «Соціальна активність» – це сукупність форм людської діяльності, свідомо

орієнтованої на вирішення завдань, що стоять перед суспільством, класом, соціальною групою в даний історичний період [18, с. 16].

Визначившись з досліджуваним поняттям «громадська участь», обґрунтуємо основні напрямки участі громадськості в управлінні державними справами (додаток А). Окрім форм участі визначених у цьому додатку, науковці розрізняють наступні: конференції, форуми, круглі столи, громадські слухань, збори, зустрічі з громадськістю, інтернет-конференції, електронні консультації тощо [15].

Розуміння формату участі громадськості у формування та ефективній реалізації місцевої політики на сьогоднішній день є досить важливим. Науковці систематизували основні види участі громадськості за такими ознаками: сферою участі, ступенем структурованості, ступенем залучення суб'єктів у процес участі, спрямованістю, стосовно соціальних змін, мотивацією, обраною стратегією [18, с. 18 – 20]. Більш повну систематизацію основних видів участі громадськості за І. Скалабаном наведено в додатку Б.

Науковці, в залежності від рівня впливу суспільства на ухвалення рішень, процес громадської участі класифікують по-різному. Заслужують на увагу праці американської дослідниці та громадської діячки Шеррі Арнштайн (Sherry Arnstein) [61]. Вона розрізняє вісім рівнів громадської участі (рис. 1.1).

Перші два рівні громадської участі – це маніпулювання та терапія. Вони характеризуються підміною реальної громадської участі, імітацією влади. Такі дії породжують досить конфліктні ситуації, не задовольняють при цьому потреби громадян.

Інформування та консультації (відповідно третій та четвертий рівні участі громадян) характеризуються можливістю громадськості отримувати необхідний обсяг інформації, вільним висловлюванням своїх думок. Проте, ці рівні громадської участі не гарантують громадян те, що їх думки, погляди матимуть досить дієвий вплив на суб'єктів прийняття управлінських рішень.

Часткову (обмежену) думку громадськості передбачає шостий рівень

громадської участі, що має назву – врахування думки. Відповідно лише останні рівні громадської думки – партнерство, делегування повноважень та громадське керування характеризують реальну (дієву) участь громадськості у процесі планування й ухвалення рішень. При найвищому рівні впливу, громадська участь характеризується досить широким діапазоном взаємодії – від партнерської участі до прийняття важливих управлінських рішень.

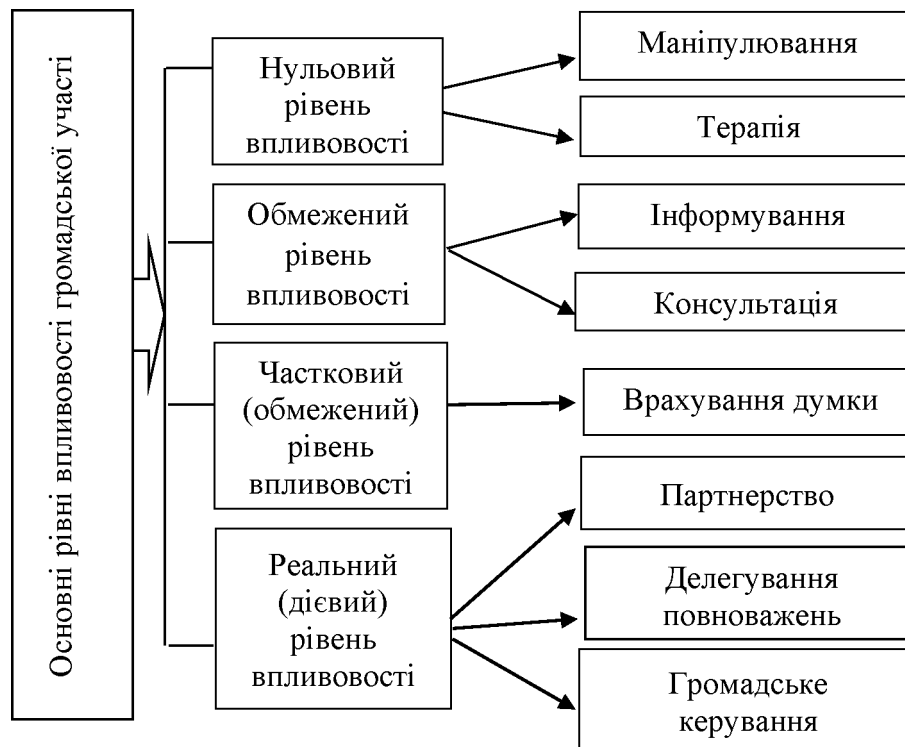

Рис. 1.1. Основні рівні громадської участі за Ш. Арнштайн (Sherry Arnstein) [61]

Зазначені на рис. 1.1 рівні громадської участі не є альтернативними, та відповідно кожний наступний рівень впливовості поглинає його нижчі рівні. В залежності від впливу суспільства на ухвалення рішення в додатку В представлена більш проста схема класифікації процесу громадської участі. Вона включає такі форми громадської участі: делегування, спільна реалізація, спільне ухвалення рішень, консультації, інформування громадян про плани органів публічної влади.

Європейське соціальне дослідження (ESS), яке проводиться в режимі

моніторингу в країнах Євросоюзу (27 країн), кожні два роки, починаючи з 2002-2003 рр. запропонувало свій цікавий підхід до класифікації основних видів та форм участі громадськості (рис. 1.2).

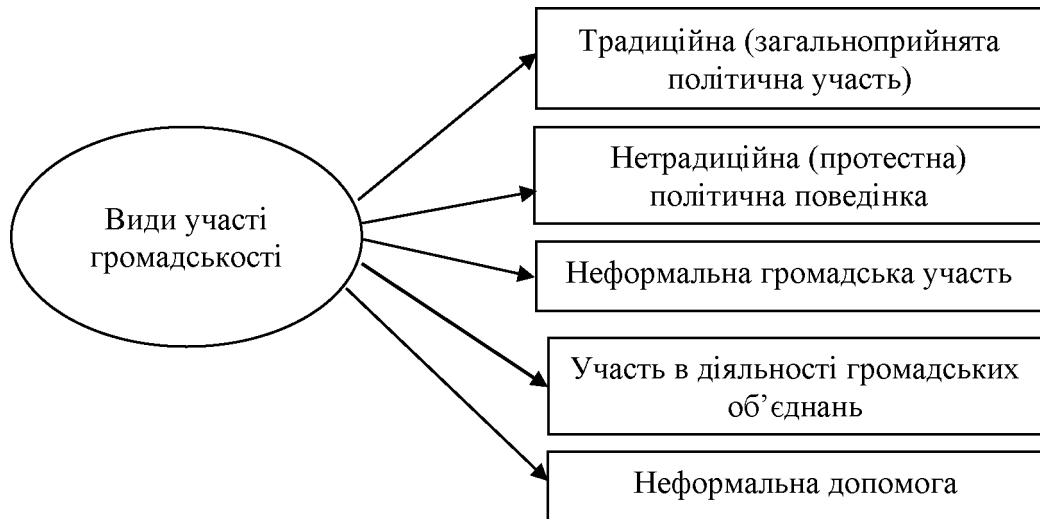

Рис. 1.2. Види участі громадськості згідно Європейського соціального дослідження (ESS) [20]

Останніми роками у зв'язку із розповсюдженням ідеї переходу від представницької демократії до демократії участі спостерігається їх актуалізація. Існуючі способи участі громадськості у місцевій політиці називають ще формами. Інколи поняття «форми участі» замінюють на «механізми участі».

Форми участі передбачають залучення громадян до процесу управління громадою. Вони закріплюються законодавчо, з чітко визначеними механізмами, процедурами реалізації та правовими наслідками. У випадку ефективної взаємодії громадськості з місцевою владою, її результати реалізуються на практиці та закріплюються у офіційних рішеннях місцевих рад чи інших документах [11]. У разі ж виникнення випадків перешкоджання громадськості щодо реалізації їх прав на участь в місцевому управлінні у визначених формах передбачається відповідальність представників влади.

Наведені на рис. 1.2 форми громадської участі можуть реалізовуватися

у різних сферах управлінської діяльності місцевої влади: від розробки та реалізації місцевих стратегій розвитку до управління місцевим бюджетом, соціальною політикою, галузями житлово-комунального господарства, освітою, медициною, природоохоронної діяльності тощо.

Конституція України встановлює право своїх громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування [25, ст. 39]. Ці форми безпосередньої участі громадськості в здійсненні державного управління отримали назву «мирних заходів».

Мирні заходи являються вільним публічним вираженням громадянської (політичної) позиції громадян, при кожному зібранні на яких можливе висловлення вимог, прийняття резолюцій чи інших звернень з різноманітних питань суспільного життя [9, с. 194]. Вони можуть проводитися у формі зборів, мітингу, походу, демонстрації, пікетування або в будь-якому іншому поєднанні вказаних форм за ініціативою фізичних чи юридичних осіб [9, с. 194]. Проведення мирних заходів забезпечує громадянам України можливість вільно висловлювати свої думки, відстоювати політичні інтереси, акцентувати увагу влади на тих чи інших соціально-політичних проблемах.

Результати мирних заходів формують в петиціях, резолюціях, вимогах та інших документах. Досить часто вони мають доленосний вплив на державне управління в різних сферах суспільного та державного життя. Проте, важливими для державного управління є результати виключно легітимних мирних зібрань.

Важливою формою участі громадськості в державному управлінні, визначене в Конституції України є право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації з метою захисту своїх прав, свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, визначених чинним законодавством України [25, ст. 37].

Варто зазначити, що політичні партії та громадські організації стають важливими інституційними механізмами впливу громадськості на державне управління виключно за умови легітимності їх організації та діяльності [25]. Участь громадськості в контексті управлінської діяльності має безліч переваг. Розглянемо основні з них (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні переваги громадської участі в контексті управлінської діяльності

№ п/п	Основні переваги
1.	Врахування соціальних чинників в процесі планування.
2.	Мінімізація соціальних та політичних ризиків внаслідок реалізації управлінських рішень.
3.	Корегування планів та дій влади, відповідно до інтересів громадськості.
4.	Залучення громадськості до процесу ухвалення громадських рішень, шляхом відстоювання їх інтересів.

Джерело: сформовано автором на основі [48, с. 8].

Зазвичай у повсякденному існуванні громад потреба в активній участі її членів є природною. Однак, зустрічаються випадки досить низького рівня активності громадян. На нашу думку, це в першу чергу залежить від сприйняття такої участі місцевою владою. Адже, участь громадськості не є незалежним процесом та являється наслідком ставлення органів влади до проблем місцевого значення. Активізація громадської участі можлива після вивчення та визначення потреб, інтересів окремих груп територіальної громади.

Отже, форми та механізми громадської участі визначаються важливими факторами демократизації держави та забезпечують ефективність двостороннього процесу прийняття рішень, зберігаючи при цьому цінність системи політичної активності населення. Належна увага органів місцевої влади у вигляді визначених та обґрунтованих нами форм взаємодії з громадськістю сприяє задоволенню значної кількості потреб її громадян та надає можливість місцевій владі отримати максимальну вигоду від такої участі.

1.2. Нормативно-правове забезпечення громадської участі в Україні

В XXI ст. першоосновою функціонування правової держави є наявність структурованого та розвиненого громадянського суспільства, участь якого у вирішенні питань місцевої політики являється невід'ємною складовою ефективного розвитку місцевого самоврядування.

Під гарантіями відповідних прав і свобод громадян слід розуміють систему умов і засобів, юридичних механізмів забезпечення належної реалізації визначених Конституцією України та її законами політичних прав і свобод громадян [9]. Через свою поліфункціональність механізми впливу громадськості на державне управління досить різноманітні. Окрім нормативно-правового та організаційно-правового (інституційного) складових цього механізму, можна виявити різні зрізи їх дієвості. Насамперед ідеться про правовий вимір механізмів впливу громадськості на державне управління [9, с. 191].

У вересні 2011 р. офіційно започатковано міжнародну ініціативу «Партнерство «Відкритий Уряд», яка спрямована на підвищення рівня відкритості й прозорості діяльності державних органів, високих стандартів професійної чесності в державному управлінні. Започаткування такої ініціативи являється одним із важливих компонентів на шляху посилення взаємодії влади та громадськості [47].

Політичні права і свободи громадян України є законодавчо визначеною мірою можливої політичної поведінки особи, насамперед щодо їх можливої участі в управлінні державними справами. Правознавці вважають, що право громадян брати участь в управлінні державними справами передбачені Конституцією України [25] та її законами.

Вони надають можливість кожному громадянину країни, при досягненні повнолітнього віку, у разі його дієздатності, відповідності встановленим законодавством вимогам щодо участі у відповідній сфері політичної діяльності, безпосередньо або через обраних представників влади, брати

участь у здійсненні народовладдя, державної влади та місцевого самоврядування [51, с. 14]. Також вони можуть брати участь у виборах і референдумах, рівному доступі до державної служби і служби в органах місцевого самоврядування, участі у здійсненні правосуддя з метою сприяння виконанню функцій суспільства та держави.

Законодавство України надає своїм громадянам досить широкі можливості щодо їх безпосередньої участі у прийнятті управлінських рішень місцевої політики. Незважаючи на це, громадськість оцінює свої можливості форми впливу на дії влади дуже низько. Про це свідчать результати моніторингу громадської думки, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова [14]. Дослідження проводилося за 5-ти бальною системою оцінювання. Його результати наступні: показник рівень сприяння влади з метою створення можливостей для впливу громадян на суспільство оцінили у 2,17 бали із 5-ти можливих. Ще нижчу оцінку отримав показник спроможність громадськості впливати на органи державної влади лише 1,51 бали. Рівень показника спроможність впливу на місцеву владу оцінили склав 1,68 бали.

У вересні 2011 р. офіційно започатковано міжнародну ініціативу «Партнерство «Відкритий Уряд», яка спрямована на підвищення рівня відкритості й прозорості діяльності державних органів, високих стандартів професійної чесності в державному управлінні. Започаткування такої ініціативи являється одним із важливих компонентів на шляху посилення взаємодії влади та громадськості [47].

З метою чіткого розуміння громадськості, про доступні їм функції у місцевому самоврядуванні, усі форми громадської участі мають бути чітко регламентовані. Основні форми громадської участі мають різний характер та ступінь їх нормативно-правового врегулювання (табл. 1.2).

Аналіз даних табл. 1.2 свідчить, що основним нормативно-правовим актом, який визначає напрями активізації участі громадськості є Конституція України [25]. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування [25].

Таблиця 1.2

Нормативно-правове врегулювання основних форм громадської участі

Форма громадської участі	Нормативно-правове врегулювання
Місцеві вибори, референдуми	Конституція України, окремі закони України
Звернення громадян	Закон України «Про звернення громадян»
Інформування громадян	Закон України «Про інформацію»
Громадські слухання	Статут територіальної громади
Загальні збори	Законодавство України, статут
Місцеві ініціативи	Представницький орган (положення), Статут територіальної громади, Закон України «Про місцеве самоврядування»

Джерело: сформовано автором на основі [11; 40; 42; 56]

Зокрема, громадяни України мають право брати участь в управлінні державними справами, в всеукраїнських чи місцевих референдумах, вільно обирати чи бути обраними до органів державної влади [25, ст. 38]. Проте, офіційний законодавчий механізм проведення референдумів відсутній, у зв'язку із втратою чинності Закону України «Про всеукраїнські та місцеві референдуми».

Отже, Конституція України – це нормативно-правовий акт, який фіксує право громадян впливати на місцеву владу безпосередньо або через органи місцевого самоврядування. В додатку В зазначені основні права громадськості, згідно цього Закону.

Іншим ключовим нормативним документом, який врегульовує порядок участі населення у вирішенні місцевих справ являється Статут територіальної громади, в якому чітко прописуються чіткі механізми взаємодії між громадами, їх права та обов'язки, враховуються історичні, національно-культурні, соціально-економічні особливості. Оскільки затвердження Статуту є не обов'язковим, їх відсутність спостерігаємо у більшості територіальних громад.

Згідно даних Асоціації сприяння самоорганізації населення (2015 р.), Статуту ухвалені та зареєстровані менше ніж у 20 % територіальних громад. Як наслідок, 80 % населення України не мають реальної можливості щодо громадської участі у впровадженні політики місцевого значення. Наявний

рівень регламентації процедурних питань перебуває переважно на незадовільному рівні.

Позитивне розв'язання цієї проблеми залежить від рівня усвідомлення органами місцевого самоврядування щодо ухвалення та затвердження Статутів територіальних громад. Закріпленні в цьому документі правила та механізми громадської участі сприятимуть зміцненню комунікативних взаємовідносин органів місцевого самоврядування з громадськістю, дозволять мінімізувати ризики виникнення конфліктів між владою й членами територіальної громади. Враховуючи цей факт, важливою складовою практичного засвоєння інструментів місцевої демократії являється розробка та реалізація відповідних процедур та норм безпосередньо у громадах [5, с. 7].

Іншим, нормативно-правовим актом, який регламентує різні методи впливу громадян на прийняття рішень є Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [45]. Закон дає загальне правове визначення таких форм безпосереднього здійснення місцевого самоврядування як: місцеві референдуми [45, ст. 7], загальні збори громадян [45, ст. 8], місцеві ініціативи [45, ст. 9], органи самоорганізації населення [45, ст. 14] (рис. 1.3).

В законі важлива роль відноситься громадським слуханням, зустрічам з депутатами та посадовими особами; досить детально прописано можливості впливу громадськості через загальні збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання [5]. Закон встановлює обов'язок місцевих рад враховувати у своїй діяльності рішення загальних зборів. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування [29, с. 189].

Механізми забезпечення прозорості та врахування громадської думки визначено в Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [42]. Закон передбачає відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень [42]. Окрім цього, в законі вказується

обов'язковість та своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома як фізичних так і юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності та ін.

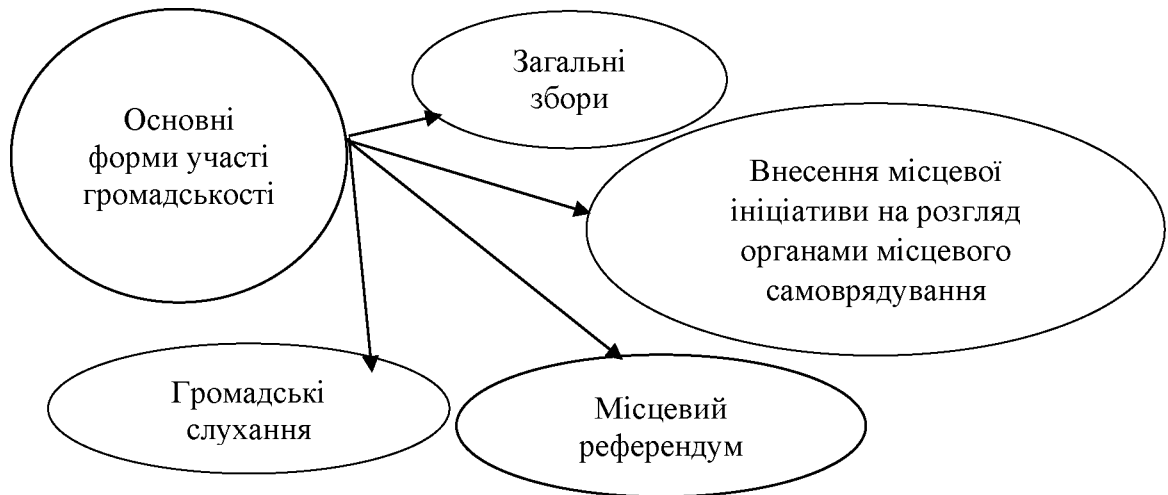

Рис. 1.3. Основні форми громадської участі, згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [45]

Органи самоорганізації населення (ОСН) – надають свої пропозиції до міського (сільського) бюджету в частині благоустрою вулиць та будинків. Їх діяльність регламентує Закон України «Про органи самоорганізації населення» [44, ст. 188], в якому докладно роз'яснюється порядок створення таких органів, їх основні повноваження та забезпечення умов їх реалізації, правила фінансування, організація діяльності. Також в Законі визначаються гарантії діяльності таких органів та основні види відповідальності за порушення їх основних норм.

Право громадян на звернення регламентується Законом України «Про звернення громадян» [43]. Цей закон визначає існуючі форми звернень громадян, основні складові вимоги до них та безпосередньо саму процедуру реагування органів державної влади на них. Згідно цього закону звернення громадян поділяються на такі види: пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) та скарги. Звернення громадян можуть мати як письмову так і усну форму.

Право на звернення поширюється не тільки на громадян України, а й на іноземців та осіб без громадянства, які законно перебувають на території України, і тому дає змогу розв'язувати й інші важливі суспільні проблеми, окрім політичних [9, с. 198].

Стратегічну роль у забезпеченні демократії, розвитку самоврядування, залучення потенціалу громади до місцевої політики з боку влади являється інформування громадян. Закон України «Про інформацію» [40] гарантує кожному громадянину країни право на отримання інформації, встановлює основні принципи інформаційних відносин (доступність інформації, відкритість, свободу обміну).

Закон гарантує гласність – один з основних принципів місцевого самоврядування, передбачаючи при цьому поділ інформації за режимом доступу на відкриту та інформацію з обмеженим доступом. Відкритою називається весь масив інформації, який не відноситься до інформації з обмеженим доступом. Закон забороняє обмеження права громадян на отримання відкритої інформації. Її основні напрямки доступу наведені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

**Основні напрями доступу громадськості до відкритої інформації згідно
Закону України «Про інформацію»**

№ п/п	Основні напрямки доступу
1.	Систематичні публікації інформації в офіційних друкованих виданнях (бюлетенях чи збірниках);
2.	Поширення інформації через засоби масової комунікації (офіційні сторінки органів місцевого самоврядування);
3.	Надання інформації безпосереднього заінтересованим громадянам, державним органам чи юридичним особам.

Джерело: [40, ст. 29]

Інформаційна політика органів місцевого самоврядування повинна має поєднуватися з довгостроковою перспективою, спрямованою на реалізацію прав жителів громади.

Під гарантіями відповідних прав і свобод громадян слід розуміють

систему умов і засобів, юридичних механізмів забезпечення належної реалізації визначених Конституцією та законами України політичних прав і свобод громадян [9].

Проблема громадської участі – один із компонентів Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [47], в якій зазначається: «Взаємодія держави з громадянським суспільством на основі партнерства необхідна для розвитку України як правової та демократичної держави» [47]. Угода визначає найважливіші складові успішного рівня місцевого самоврядування – залучення членів територіальної громади до впровадження місцевої політики та ухвалення управлінських рішень.

В Україні відсутній нормативно-правовий акт, затвердженого на законодавчому рівні, який би чітко регламентував порядок проведення консультацій з громадськістю. У жовтні 2004 р. прийнято рішення про системне проведення органами влади консультацій із громадськістю, а також створення громадських рад (громадських консультативно-дорадчих органів). Це мало забезпечити впровадження державної політики, максимально наближеної до інтересів громадян.

Отже, українське законодавство визначає чимало різноманітних форм та процедур здійснення громадської участі. Проте, не встановлює їх повного переліку. Найбільш розповсюдженими формами вважаються: участь у виборах до місцевих рад (виборче право), громадські слухання, індивідуальні чи колективні звернення громадян, доручення виборців, громадські експертизи, громадські ради, консультації з громадськістю тощо та інші.

Високий рівень активності громадськості в місцевому самоврядуванні залежить від рівня готовності органів влади до співпраці із громадськими інститутами, законодавчих передумов такої реалізації. Також важлива роль належить рівню творчості територіальних громад, як у нашій країні, так і за кордоном, що дає приклади різноманітних форм участі громадськості у місцевому самоврядуванні.

Висновки до розділу 1

Висвітлено теоретичні питання формування та механізму розвитку інструментів громадської участі у місцевому самоврядуванні як одного з фундаментальних принципів демократичного розвитку громадянського суспільства. Визначено сутність поняття «громадськість» як активну частину суспільства, яка приймає участь у житті суспільства (громади), шляхом представлення його інтересів. Розкрито роль та значення громадськості у процесі прийняття управлінських рішень місцевого рівня.

Обґрунтовані основні переваги громадської участі в контексті управлінської діяльності: врахування соціальних чинників в процесі планування, корегування планів та дій влади, відповідно до інтересів громадськості.

Визначено, що залучення громадян до процесу управління громадою здійснюється за допомогою законодавчо закріплених форм участі. Основні їх механізми та процедури реалізації є чітко регламентовані, а результати мають правові наслідки. Встановлено, що законодавство країни надає широкі можливості громадянам, безпосередньо або ж через органи місцевого самоврядування, приймати участь в місцевій політиці.

З'ясовані основні нормативно-правові акти, які регламентують спектр методів громадського впливу: Конституція України [25] (основний нормативно-правовий акт активізації участі громадськості), Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» [45], «Про доступ до публічної інформації» [40], «Про звернення громадян» [43], Статут територіальної громади та інші нормативно-правові документи. Розглянуті результати моніторингу громадської думки, проведеного соціологічною службою Центр Разумкова, які засвідчують, що громадськість дуже низько оцінює свої можливості впливу на рішення влади.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

2.1. Інструменти, процедури та технології громадської участі на місцевому рівні

Новоселівська сільська територіальна громада Полтавського району Полтавської області створена 30 червня 2019 р. Це самоврядна територіальна одиниця, орган місцевого самоврядування, яка має свою комунальну власність, що налічує шість установ, свій місцевий бюджет, в межах якого здійснює самоврядування. Голову сільської територіальної громади – Бову Євгена Юрійовича та її депутатів було обрано в результаті голосування. До складу Новоселівської сільської територіальної громади входять 5 сільських рад Полтавського району: Новоселівська, Надержинщинська, Нестеренківська, Черкасівська, Рунівщинська та 33 населених пункти.

Найменування територіальних громад та населених пунктів, що входять до складу сільської територіальної громади із зазначенням їх адміністративного статусу охарактеризовано в додатку Д. Більш детальний перелік населених пунктів з фактичною кількістю жителів наведено в додатку Е.

У Новоселівській сільській територіальній громаді затверджена Стратегія розвитку громади до 2027 року [53] (додаток Ж), в якій закладені та обґрунтовані найбільш нагальні цілі та напрями діяльності громади, які вона прагне досягти у найближчі 5 років.

До складу Новоселівської сільської територіальної громади входить шість комунальних установ (табл. 2.1), серед яких Агенція місцевого розвитку територіальних громад Полтавського району (далі Агенція). Агенція була створена на базі Новоселівської сільської ради 7 червня 2018 р. на 31 позачерговій сесії на підставі Договору про співробітництво сільських рад.

Таблиця 2.1

**Перелік комунальних установ, що входять до складу Новоселівської
сільської територіальної громади, 2022 р.**

№ п/п	Найменування комунальних установ
1.	Комунальна установа «Агенція місцевого розвитку територіальних громад Полтавського району».
2.	Комунальне підприємство «Турбота».
3.	Комунальна установа «Архівна установа Новоселівської сільської ради Полтавського району».
4.	СКП «Полтавський міжнародний центр стоматології».
5.	Комунальна установа «Центр надання адміністративних послуг»
6.	Новоселівська місцева пожежна оборона.

Джерело: сформовано автором на основі [36]

Агенція являється юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку, фірмові бланки тощо. Комунальна установа розташована за адресою: 38702, Полтавська область, Полтавський район, село Новоселівка, пров. Підлісний, будинок 6.

Основні види діяльності Агенції: проектний менеджмент, стратегічне планування, інформаційно-комунікативна робота, організаційна робота, проведення навчальних тренінгів та інші (додаток К). У відповідності зі своїми завданнями Агенція має право здійснювати міжнародні зв'язки та діяльність у порядку, що передбачений чинним законодавством країни, її Статутом (додаток Л).

Протягом березня-травня 2022 р. в Новоселівській сільській територіальній громаді був реалізований грант «Волонтерство під час війни», в рамках Інфраструктурних грантів від Німецького культурного центру «Гете-Інститут» при Посольстві Федеративної Республіки Німеччина в Україні [36]. Мета проєкту – задовольнити потреби в гуманітарній допомозі внутрішньо переміщених осіб та малозабезпечених мешканців, які проживають на території громади. Грантотримувачем проєкту стала комунальна установа «Агенція місцевого розвитку територіальних громад Полтавського району». За грантові кошти були придбані продукти харчування та інше.

Зазвичай територіальні громади, які створені на базі сільських рад мають дуже обмежений досвід щодо використання різних форм залучення громадян до ухвалення управлінських рішень. Навіть попри те, що явка на виборах у сільській місцевості інколи буває вищою, ніж у містах, мешканці громад не звикли до їх активної участі у формуванні місцевої політики. У міжвиборчий період вплив громадян є незначним, що пояснюється необізнаністю громадян щодо своїх прав.

З метою визначення наявних інструментів та технологій громадської участі в Новоселівській сільській територіальній громаді детально проаналізуємо її офіційний сайт [36]. Результати аналізу засвідчують існуючі інструменти громадської участі в досліджуваному органі місцевого самоврядування. Зокрема, нами розглянуто інструмент громадської участі – звернення громадян. Закладка офіційного сайту «Контакти» містить форму зворотного зв'язку, яка має наступні складові: прізвище, ім'я, по-батькові мешканця громади, його контактний телефон, електронна адреса, безпосередньо сам текст звернення.

Одним з важливих завдань для громадських організацій, які працюють на місцевому рівні являється інформування про можливості впливу на ухвалення рішень, популяризація різних інструментів участі, значне збільшення кількості активного населення. Зазвичай інформація, щодо можливих інструментів громадської участі доступна в окремих розділах офіційного сайту органу місцевого самоврядування. Проте, як показує практика, до неї звертається незначна кількість зацікавлених громадян. Якщо інформація про можливі інструменти участі розміщена серед багатьох інших документів, то існують низькі шанси ознайомитися з ними.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про звернення громадян» [43], текст звернення, має містити чіткий зміст порушеної проблеми, зауваження, або ж пропозиції, заяви чи скарги, прохання або ж вимоги. Інша форма звернення громадян – гаряча лінія, контакти якої вказані на сторінці сайту сільської територіальної громади. За вказаними контактними номерами

громадяни мають змогу звернутися до спеціалістів громади зі своїми проблемами чи пропозиціями, які потребують негайного вирішення.

Зобразимо схематично модель звернення громадян в Новоселівській сільській територіальній громаді (рис. 2.1).

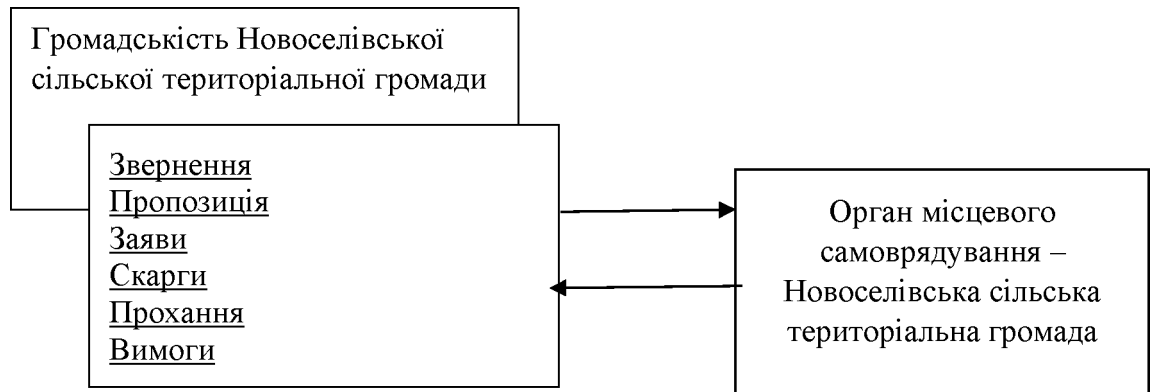

Рис. 2.1. Існуюча модель звернення громадян в Новоселівській сільській територіальній громаді, 2022 р.

Як уже зазначалося, електронні петиції являються одним із інструментів громадської участі, який дає змогу мешканцям громади без контакту з органом місцевого самоврядування, підіймати найактуальніші місцеві питання в електронному форматі. ініціатор відразу бачить рівень підтримки з боку мешканців та може оцінити перспективу винесення питання на розгляд органу місцевого самоврядування. Одночасно керівництво громади бачить проблеми громади, які потребують вирішення і у зв'язку з цим, намагаються краще планувати свою діяльність.

На офіційному веб-сайті Новоселівської сільської територіальної громади працює сервіс «Електронні петиції» [36]. На сайті зазначені як активні петиції, та ті, час збору підпису яких закінчився. На даний момент часу активні електронні петиції – відсутні. Для того щоб створити електронну петицію мешканці громади мають пройти активізацію в Системі електронних петицій України.

Перевагами застосування сервісу «Електронні петиції» є те, що

громадяни, звертаючись через електронну форму, не витрачають свій час на особистий прийом до керівних органів громади. Винесення проблеми громадськості з використанням сервісу «Електронні петиції» не лише об'єднує громаду до вирішення найбільш актуальніших проблем, а й досить її активізує.

В Україні багато громад не запроваджують сервіс «Електронні петиції», побоюючись великої їх кількості. Однак практика свідчить інше. Так, на офіційному веб-сайті Новоселівської сільської територіальної громади через відповідний сервіс «Електронні петиції» протягом 2020-2022 рр. зареєстрована лише одна петиція («Про звільнення з роботи Державного реєстратора з питань реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – Стешіної Тетяни Остапівни») [36], яка, вона не здобула підтримки необхідної кількості голосів громадян.

На офіційному сайті Новоселівської сільської територіальної громади підкріплене посилання на офіційне інтернет-представництво Президента України (<https://www.president.gov.ua/>) [35]. Перейшовши за яким громадяни мають можливість ознайомитися з детальними умовами подання письмового звернення до Президента України або ж створення електронної петиції.

Наступний, визначений нами інструмент громадської участі у Новоселівській сільській територіальній громаді – інформування громадян. Досліджуваний орган місцевого самоврядування дотримується чинного законодавства, а саме: Закону України «Про інформацію» [40], який гарантує громадянам України безперешкодний доступ до інформації.

Вільний доступ до відкритої інформації на офіційному сайті Новоселівської сільської територіальної громади інформує її громадян про результати діяльності громади, процес підготовки проєктів та ухвалення управлінських рішень. Також на сайті громади є вкладка «Оголошення», з якої мешканці громади можуть дізнатися новини громади чи термінову інформацію.

Громадський бюджет – це один із інструментів місцевої демократії, який використовується для залучення жителів населеного пункту до участі у

розподілі коштів місцевого бюджету через подачу проєктів [26, с. 9]. Він спрямований на поліпшення життя у відповідній громаді та голосування за подані проєкти іншими жителями. У вкладці «Фінанси та економіка» офіційного сайту Новоселівської сільської територіальної громади [36] розміщений «Бюджетний регламент проходження бюджетного процесу на місцевому рівні Новоселівської сільської ради», який затверджений рішенням чотирнадцятої сесії восьмого скликання від 21 грудня 2021 року (додаток М).

Розділ 1 Регламенту має назву «Загальна частина», в якій вказується необхідність забезпечення доступної інформації про сільський бюджет. Зокрема, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [40], це стосується публікації рішень про затвердження бюджету, внесення до нього змін, результатів виконання квартальних звітів та публічного представлення інформації щодо виконання бюджету.

Іншим важливим механізмом взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості, який сприяє впровадженню місцевої політики, прийняттю управлінських рішень являються консультації з громадськістю. Різні органи влади використовують даний інструменти громадської участі по-різному. Існують випадки, в яких роль консультацій лише формальність.

В Новоселівській сільській територіальній громаді консультації з громадськістю проводяться у безпосередній формі, яка забезпечує проведення громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей з громадськістю тощо. Під час карантинних обмежень, пов'язаних з Covid-19, консультації з громадськістю у досліджуваному органі місцевого самоврядування проводились виключно за допомогою використання інформаційних систем та технологій.

Консультації з громадськістю поділяються на індивідуальні та колективні. Розглянемо їх основні види у Новоселівській сільській територіальній громаді (табл. 2.2).

З метою проведення колективних консультацій в Новоселівській

сільській територіальній громаді створюється робоча група, яка займається їх організацією їх проведення. З'ясуємо основні питання, за якими проводяться консультації в громадськості в Новоселівській сільській територіальній громаді (рис. 2.2).

Таблиця 2.2

Основні види консультацій з громадськістю у Новоселівській сільській територіальній громаді, 2022 р.

Індивідуальні	Колективні
1. Опитування	1. Консультативні групи чи комітети
2. Анкетування	2. Публічні слухання
3. Інтерв'ю	3. Опитування
4. Індивідуальні консультації	4. Конференції
5. Індивідуальні зустрічі з метою отримання поради	5. Семінари
	6. Дослідження
6. Письмові відповіді (консультації)	7. Фокус-групи
	8. Громадське журі

Проведення ефективних консультацій з громадськістю сприяє налагодженню системного діалогу Новоселівської сільської територіальної громади з її мешканцями, підвищенню якості підготовки управлінських рішень та рівня відповідальності громадян за запропоновані рішення.

Рис. 2.2. Основні питання за якими проводяться консультації з громадськістю в Новоселівській сільській територіальній громаді, 2022 р.

Результати нашого дослідження дозволили з'ясувати та систематизувати існуючі інструменти громадської участі Новоселівської сільської територіальної громади, основні з них: звернення громадян (за допомогою гарячої лінії чи форми зворотного зв'язку на офіційному сайті громади), місцеві ініціативи, інформування громадян, електронні петиції, консультації з громадськістю, громадський бюджет та інші (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Існуючі інструменти громадської участі у Новоселівській сільській територіальній громаді, 2022 р.

Визначені на рис. 2.2 інструменти громадської участі Новоселівської сільської територіальної громади надають її мешканцям право безпосередньої

участі в управлінні та розвитку громади, прийнятті важливих управлінських рішень, підвищуючи при цьому рівень комунікації з органом місцевого самоврядування. Саме існуючі форми зворотного зв'язку із громадськістю, а не різноманітні форми інформування й односторонньої комунікації, відіграють ключову роль у формуванні позитивного досліджуваного органу місцевого самоврядування.

В результаті аналізу наявних інструментів та технологій громадської участі на місцевому рівні у Новоселівській сільській територіальній громаді, нами виявлено основні проблеми низького рівня громадської участі. Зокрема, відсутність розробленого Статуту громади – як вагомого методу участі громадян, в якому безпосередньо відображаються права і обов'язки громади органу місцевого самоврядування та його громадян, можливі інструменти їх участі. Окрім цього, в Статуті зазначається фінансова і матеріальна основа місцевого самоврядування, кількість населення, яке проживає тощо [21] (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Основні проблеми низького рівня співпраці громадськості з органами влади в Україні та, зокрема, Новоселівській сільській територіальній громаді, 2022 р.

Рейтинг	Зміст основних проблеми
1	Відсутність в країні комплексного нормативно-правового забезпечення реформи місцевого самоврядування.
2	Відсутність в громадах Статуту. Згідно із українським законодавством, участь громадян у процесі прийняття рішень регламентується місцевими нормативними актами – Статутом та Положеннями, які в більшості громад відсутні.
3	Відсутність на локальному та місцевому рівнях механізмів та процедур проведення громадських обговорень реформи.
4	Необізнаність жителів територіальних громад, зокрема Новоселівської сільської територіальної громади, щодо своїх прав та можливостей участі в провадженні місцевої політики.
5	Спротив місцевої влади щодо активної громадських позиції.
6	Недостатньо чітко побудована система комунікативних зв'язків з громадськістю.

Джерело: сформовано автором

Окрім цього, важливою проблемою низького рівня співпраці з громадськістю є відсутність в країні належного комплексного нормативно-правового забезпечення реформи місцевого самоврядування та необізнаність жителів громади щодо своїх прав та можливостей участі в провадженні місцевої політики.

Отже, в результаті проведеного дослідження визначені основні інструменти громадської участі в Новоселівській сільській територіальній громаді, а саме: консультації з громадськістю, звернення громадян, місцеві ініціативи, електронні петиції, громадський бюджет, громадські обговорення та інші. Обґрунтовані основні проблеми низького рівня громадської участі.

2.2. Використання місцевої інформаційно-комунікативної платформи для забезпечення громадської участі на місцевому рівні

Ефективний розвиток інформаційних технологій в публічному управлінні сприяв появі нових інструментальних засобів – інформаційних систем та телекомунікаційних мереж, які значно покращують якість управління, підвищують продуктивність праці, за рахунок нематеріальних ресурсів забезпечують створенню доданої вартості. З використанням інформаційних технологій, інтернету почали активно розвиваються нові види професійних послуг, які знайшли відображення в понятті «електронний бізнес», складовою яких являється електронний уряд. Міжнародні стандарти е-урядування містяться у різного роду міжнародних актах з питань функціонування інформаційного суспільства.

Зазначимо, що інформаційно-комунікативні технології в забезпеченні громадської участі являють собою сукупність певних методів, прийомів та засобів, які використовуються органами державної влади та місцевого самоврядування [7]. Основна мета використання таких технологій – створення, опрацювання, передача управління, збереження інформації, отримання

відповідного зворотного зв'язку від громадськості з метою підвищення ефективності їх взаємодії. Інформаційно-комунікативні платформи в публічному управлінні дозволяють організувати PR-діяльність як масово з групами громадськості, так і індивідуально з окремими представниками громадськості, які відкриті для спілкування.

Україна у 2020 р. увійшла у ТОП-50 країн світу із найбільш розвиненими інструментами електронної участі індексу ООН [7], піднявшись за рік на 29 позицій, посівши 46 місце серед 193 країн світу. До кінця цього року Україна у сфері електронного урядування та електронної демократії прагне потрапити у ТОП-20 світових лідерів [7].

З цією метою Міністерство цифрової трансформації розробило низку сервісів у сфері е-участі, платформу «ВзаємоДія» для участі громад у процесах місцевого самоврядування, чат-бот та платформа «СВОЇ» для покращення взаємодії місцевої влади і громадян, цифрову платформу «Громада в смартфоні», яка сприяє впровадженню цифрових інструментів участі громадськості.

Варто зазначити, що інформаційно-комунікативні технології в PR-діяльності являють собою сукупність певних методів, прийомів та засобів, які використовуються органами державної влади та місцевого самоврядування для створення, опрацювання, передачі, управління, збереження інформації, отримання відповідного зворотного зв'язку від громадськості для підвищення ефективності взаємодії. При цьому інформаційно-комунікативні технології дозволяють організувати PR-діяльність в публічному управлінні як масово з групами громадськості, так і індивідуально з окремими представниками громадськості, які відкриті для спілкування.

Із розроблених Міністерством сервісів у сфері е-участі Новоселівська сільська територіальна громада використовує сучасну цифрову платформу «Новоселівська громада у смартфоні». Це популярні засоби спілкування з громадськістю через чат-боти, зокрема Viber-bot та Telegram-bot, які охоплюючи більшу аудиторію мешканців громади,

забезпечують досить швидке та якісне спілкування в будь-який час доби.

Мета створення чат-ботів – це стимулювання мешканців Новоселівської сільської територіальної громади до оперативного обміну інформацією. Територія сільської громади велика (5 сільських рад, 33 населених пункти), керівництву громади досить складно негайно реагувати та вирішувати події, що відбуваються в ній. Саме з цією метою у громаді створений інформаційний простір.

Однієї з важливих функцій чат-ботів є збір контактних даних та важливої інформації для співробітників [35]. Зазначимо, що спілкування через чат-боти з кожним роком все активніше використовується в офіційних структурах країни. Зокрема, офіційний веб-сайт Державної прикордонної служби України [34] використовує кнопку чат-боту для вирішення питань доступу громадян до інформації щодо перетинання державного кордону, Міністерство освіти і науки України разом з Міністерством юстиції України запустило чат-бот «Кіберпес», за метою одержання інформації щодо поведінки у випадку кібербулінгу [34]. Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів використовує чат-боти з метою підтримки зв'язку з громадськістю щодо захисту їх споживацьких прав.

На офіційному веб-сайті Новоселівської сільської територіальної громади розміщені посилання на чат-боти та QR-коди [8] (рис. 2.4).

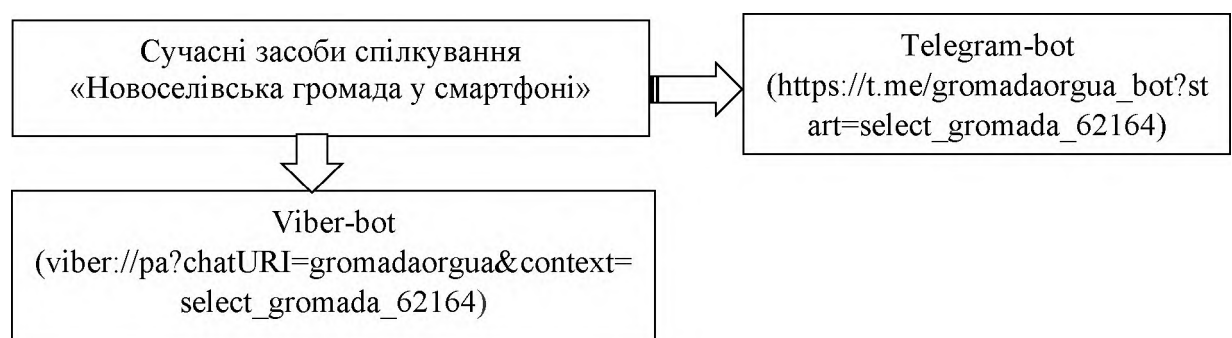

Рис. 2.4. Сучасні засоби спілкування з громадськістю в Новоселівській сільській територіальній громаді, 2022 р. [36]

Мешканці Новоселівської сільської територіальної громади завдяки спілкуванню в чат-ботах якісніше комунікують із місцевою владою, впливають на рішення, отримують консультації з питань адміністративних послуг, голосують за петиції, беруть участь у опитуваннях, завжди в курсі всіх новин своєї громади.

За допомогою даних таблиці 2.5 з'ясуємо, чому Новоселівська сільська територіальна громада для зв'язку з громадськістю використовує саме ці месенджери. Використаємо для цього результати анонімних досліджень, які визначають найбільш популярні програми (месенджери) серед користувачів України (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Найпопулярніші програми (месенджери) серед користувачів в Україні,
2022 р.**

Назва месенджера	Частка користувачів (респондентів)
1. Viber	73,6 % українських респондентів
2. Telegram	31,6 % опитаних у віковій групі від 18 до 29 років – 64,3 % українців
3. Facebook Messenger	42,7 % учасників опитування
4. WhatsApp	25,3 % респондентів
5. Signal	1,8 % опитаних

Джерело: сформовано автором на основі [38]

Аналіз даних табл. 2.5 свідчить, що найбільш популярними месенджерами серед користувачів в Україні являється Viber, яким користується 73,6 % українців. На другому місці – Telegram. Його частка у віковій групі 18 – 29 років складає 64,3% українців. Facebook Messenger обирають 42,7% учасників опитування. Спілкуються за допомогою WhatsApp – 25,3% респондентів. Платформу Signal використовує найменша кількість українців – лише 1,8 % опитаних.

Фахівці галузі інформаційних систем та технологій вважають, що відмінний месенджер, який зручно використовувати як для особистого спілкування, так і для організації свого бізнесу – це Telegram, перетворивши його у канал зв'язку між партнерами, клієнтами і власниками компанії.

Чат-боти можна застосовувати для реалізації PR-комунікацій, адже вони відповідають необхідним критеріям наведених на рис. 2.5.

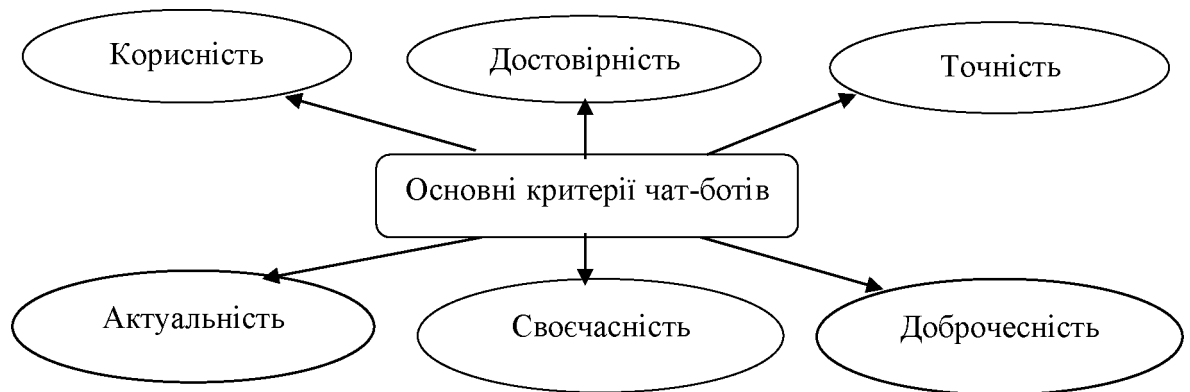

Рис. 2.5. Основні критерії (переваги) застосування чат-ботів для зв'язку з громадськістю в органах місцевого самоврядування

Отже, використання чат-ботів як сучасної платформи для спілкування з громадськістю, має багато переваг, зокрема: своєчасність, достовірність, точність, які забезпечують якісний та швидкий процес спілкування.

Головне завдання цифрової платформи «ВзаємоДія» – спростити процедури е-участі та зробити їх зрозумілими для всіх мешканців громад, налагодивши при цьому безперервний діалог між суспільством та державою. Ця платформа посилить можливості громадян у сфері електронної демократії та дозволить кожному долучитися до політичних процесів не лише своєї громади, а й країни загалом. Оскільки думка кожного українця має бути не лише почута, а й врахована [7].

Інтереси територіальної громади покладені в основу розробки Стратегії розвитку Новоселівської сільської територіальної громади до 2027 р. (додаток Ж), яка являється основним орієнтиром та вектором розвитку, а також базовим програмним документом, який відображає бачення розвитку громади на перспективу її мешканцями. Основні етапи затвердження Стратегії розвитку досліджуваного органу місцевого самоврядування на період до 2027 р. розглянемо в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Основні етапи затвердження Стратегії розвитку Новоселівської
сільської територіальної громади на період до 2027 р.**

Етапи	Хронологічні рамки затвердження Стратегії
1	Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проєктів Стратегії розвитку Новоселівської сільської територіальної громади Полтавського району Полтавської області на період до 2027 року та Плану заходів реалізації Стратегії.
2	Повідомлення про оприлюднення проєкту Стратегії розвитку Новоселівської сільської територіальної громади Полтавського району Полтавської області на період до 2027 року, Плану заходів реалізації Стратегії та Заяви про визначення обсягів СЕО.
3	Запрошення до громадського обговорення проєкту Стратегії розвитку Новоселівської сільської територіальної громади та Плану заходів її реалізації.
4	Повідомлення про завершення строку громадських обговорень заяви про визначення обсягу СЕО Стратегії розвитку Новоселівської сільської територіальної громади Полтавського району Полтавської області на період до 2027 року
5	Повідомлення про оприлюднення проєкту Стратегії розвитку Новоселівської об'єднаної територіальної громади Полтавського району Полтавської області на період до 2027 року та Звіту про його стратегічну екологічну оцінку.
6	Звіт про стратегічну екологічну оцінку стратегії розвитку Новоселівської сільської територіальної громади Полтавського району Полтавської області на період до 2027 року.
7	Публікація повідомлення про оприлюднення звіту про СЕО Стратегії в газеті «Вісті».
8	Публікація повідомлення про оприлюднення звіту про СЕО Стратегії в газеті «Село полтавське».
9	Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування.
10	Довідка про консультації з органами виконавчої влади.
11	Довідка про громадське обговорення.
12	Рішення сесії №153 «Про затвердження Стратегії розвитку Новоселівської сільської територіальної громади на період до 2027 року та Плану заходів з її реалізації».

Джерело: сформовано автором на основі [36]

Дані табл. 2.6 свідчать про те, що Стратегія розвитку Новоселівської сільської територіальної громади була підготовлена партиципаційним чином, тобто її співавторами були мешканці громади. Про що свідчать громадські обговорення проєкту Стратегії розвитку громади на період до 2027 р., які проводилися в досліджуваному органі місцевого самоврядування з 22 жовтня по 12 листопада 2020 р.

Основна мета громадських обговорень – це ознайомлення мешканців громади з проектом Стратегії, врахування думки кожного мешканця громади, який виявив бажання долучитись до публічного її обговорення. У обговореннях приймали участь представники громадськості – місцеві активісти, підприємці (у тому числі місцеві фермери), які публічно до проекту Стратегії розвитку громади на період до 2027 р. виражали свої зауваження та пропозиції.

Також мешканці Новоселівської сільської територіальної громади, котрі з певних причин не виявили бажання взяти участь в публічних громадських обговореннях, мали змогу ознайомитися з проектом Стратегії в електронному вигляді, який розміщувався на офіційному сайті громади [36]. Пропозиції та зауваження по проекту Стратегії мешканці громади мали змогу надіслати на електронну адресу громади novoselivkasr@gmail.com, вказавши при цьому свої контактні дані, відповідно до форми закріпленого формуляру (додаток Н).

Окрім цього, мешканці громади в адміністративних будинках (старостатах) населених пунктів могли ознайомитися з друкованим виглядом Проекту Стратегії розвитку громади та безпосередньо там подати свої пропозиції чи зауваження.

Зібрані матеріали (зауваження, пропозиції) мешканців громади були опрацьовані, систематизовані в єдиний документ та передані на розгляд сесії сільської ради. Проведення таких громадських обговорень, як однієї з форм громадської участі, яку використовує Новоселівська сільська територіальна громада, сприяла доповненню та розширенню пропозицій до Стратегії розвитку громади на період до 2027 р.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології переходячи в онлайн-режим стають все більш актуальними та сприяють формуванню думки громадськості. Визначені сучасні засоби зв'язку з громадськістю в Новоселівській сільській територіальній громаді – це чат-боти, зокрема Viber-bot та Telegram-bot.

Перспективи розвитку інформаційно-комунікативної системи в

Новоселівській сільській територіальній громаді мають базуватися на ефективному розвитку комунікативної інфраструктури, що являє собою сукупність інституцій органів місцевого самоврядування, суб'єктів та об'єктів системи управління, ефективних зв'язків між ними.

Висновки до розділу 2

Представлено результати наукового дослідження щодо аналізу існуючих інструментів громадської участі в Новоселівській сільській територіальній громаді. Визначені основні інструменти громадської участі в громаді, зокрема: звернення громадян, місцеві ініціативи, інформування громадян, громадські обговорення, електронні петиції, громадський бюджет та інші. Проаналізовано їх основні переваги та недоліки.

З'ясовані основні питання за якими проводяться консультації з громадськістю в Новоселівській сільській територіальній громаді: питання реалізації прав та свобод громадян, питання щодо задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів громадян, питання розвитку освіти, зокрема організації харчування в закладах освіти та інші.

Обґрунтовано основні причини низького рівня громадської участі в Новоселівській сільській територіальній громаді: відсутність Статуту громади як основного нормативного акту, який регламентує участь громадян у процесі впровадження місцевої політики, комплексного нормативно-правового забезпечення реформи місцевого самоврядування, необізнаність мешканців громади щодо своїх прав та обов'язків, не чітка побудова системи комунікативних зв'язків.

З'ясовано, що Стратегія розвитку Новоселівської сільської територіальної громади на період до 2027 р. [53] затверджувалась партиципаційним чином, з використанням такого інструменту громадської участі – громадські обговорення. Визначено їх основну мету: знайомство мешканців громади з проєктом Стратегії розвитку громади до 2027 р. та

врахування думки кожного мешканця громади, який виявив бажання долучитись до публічного її обговорення.

Визначені основні сучасні засоби зв'язку з громадськістю досліджуваного органу місцевого самоврядування – платформа «Новоселівська громада у смартфоні», зокрема месенджери Viber-bot та Telegram-bot, які сприяють ефективній комунікації громади з її мешканцями та являються досить популярними засобами спілкування серед населення.

Проаналізовані результати анонімних досліджень, які визначають найбільш популярні програми (месенджери) серед користувачів України. З'ясовано, що 73,6 % українців основним засобом спілкування використовує Viber. На другому місці за рівнем популярності Telegram з часткою у віковій групі 18 – 29 років – 64,3% українців. Facebook Messenger обирає 42,7 % учасників опитування. Спілкуються за допомогою WhatsApp – 25,3 % респондентів. Платформу Signal використовує найменша кількість українців – лише 1,8 % опитаних.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

3.1. Інноваційні інструменти громадської участі на місцевому рівні

В умовах децентралізації активність громадської участі за рахунок можливості вільного доступу до національних електронних інформаційних ресурсів зростає. Наразі електронне урядування являється важливим способом організації державної влади за допомогою систем локальних інформаційних мереж і сегментів глобальної інформаційної мережі, яка забезпечує функціонування певних органів у режимі реального часу [55].

Активне впровадження інформаційних технологій з метою підвищення якості адміністративних процесів протягом останніх років зумовило процес «цифровізації». Зокрема це стосується критеріїв скорочення термінів надання послуг, підвищення прозорості відповідних процесів, залученню мешканців громад до оцінювання якості отриманих адміністративних послуг з використанням мережевих ресурсів Інтернету.

Впровадження передових цифрових технологій у органах місцевого самоврядування є обумовленим і необхідним процесом, який відкриває абсолютно нові можливості зміни їх організаційної структури. Використання цифрових інструментів сприяє підвищенню ефективності їх діяльності, а також дозволяє заощадити бюджетні кошти, час. До діджитал-інструментів відносять: веб-сайти, соціальні мережі, месенджери, додатки для відеозв'язку (Skype, Zoom), вбудовані цифрові інструменти Google тощо. Всі вони здатні полегшити і оптимізувати виконання усіх функцій громади та налагодити надання онлайн-консультацій та онлайн послуг жителям громади.

Використання цифрових технологій на різних рівнях управління стало особливо актуальним під час світової пандемії COVID-19. Реальністю нашого часу стала дистанційна робота органів влади та зв'язок з громадськістю у

віддаленому режимі. Органи місцевого самоврядування, які досі не мають змоги або не вважають за потрібне впроваджувати інноваційні технології наразі являються неконкурентноздатними, та не готовими здійснювати свою діяльність за будь-яких умов.

Науковці визначають основні фактори невідворотності зазначених змін у підходах, що стосуються залучення громадськості до впровадження місцевої політики: інформаційна революція, соціальна революція в спілкуванні, економічна революція як наслідок нового поділу праці та демографічна революція (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні фактори невідворотності процесу «цифровізації» громадської участі на місцевому рівні

Назва фактору	Основний зміст
Інформаційна революція	Стрімке поширення новітніх комунікаційних технологій через мережу Інтернет.
Соціальна революція в спілкуванні	Динамічний розвиток мережевих спільнот.
Економічна революція як наслідок нового поділу праці	Знання як основа конкурентоспроможності, «віддалені» робочі місця тощо.
Демографічна революція	Наповненість ринку праці особами «із цифрою в їх кістках» віком 13 – 30 років

Джерело: сформовано автором на основі [15, с. 124]

Наразі органи місцевого самоврядування знаходяться в активному пошуку інноваційних інструментів громадської участі. З цією метою вони апробують нові форми взаємодії з громадськістю, які б сприяли досягненню об'єктивності, відкритості та оперативності їх роботи; повному забезпеченню реалізації конституційних прав громадян щодо впровадження місцевої політики та прийнятті управлінських рішень.

У сфері місцевого самоврядування сучасні інформаційні технології пройшли наступні етапи конфігурації: від змісту питань, за якими проводяться консультації з громадськістю, до технології обміну інформацією (електронна пошта, форуми, чат-боти, відео- й аудіоконференції (рис. 3.1).

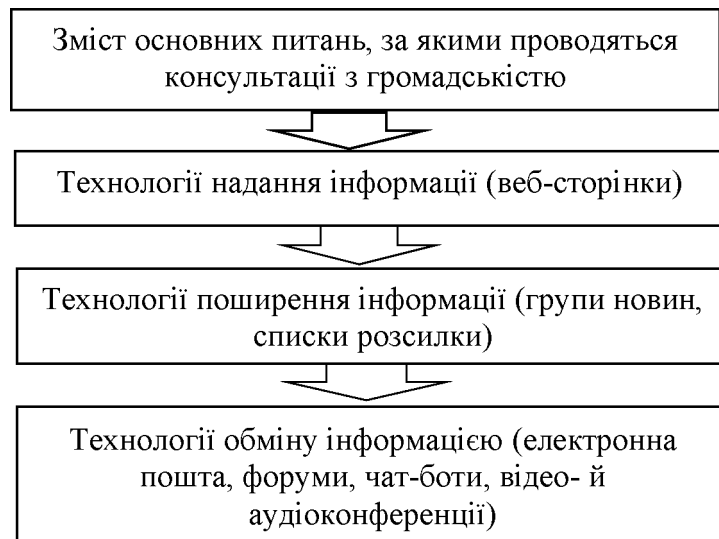

Рис. 3.1. Основні етапи конфігурації сучасних інформаційних технологій у сфері місцевого самоврядування

Аналіз рис. 3.1 свідчить, що офіційний веб-сайт органу місцевого самоврядування відіграє досить важливу роль. Він сприяє істотному підвищенню ефективності та результативності різноманітних напрямів його діяльності на рівні села чи міста – від надання он-лайн послуг населенню та бізнесу до підготовки, обговорення й прийняття управлінських рішень на локальному рівні.

В Європі широкого визнання набуває запровадження підходу «Smart City» («розумне місто»), який передбачає врядування за широкої участі громадян. Електронні опитування громадської думки, онлайн нотатки (звернення) громадян не лише дають змогу вивчати думку громадян, а й враховувати її під час планування місцевого розвитку. Одним з елементів такого підходу є впровадження практики краудсорсингу.

Краудсорсинг (від англ. crowd – натовп і sourcing – джерело, використання ресурсів) – це технологія віртуальної соціальної взаємодії органів публічного управління та громадськості [24]. Вона забезпечує останнім можливість брати участь у процесі прийняття управлінських рішень що стосуються їх життєдіяльності, на різних стадіях (опрацювання, прийняття та реалізації).

Активне застосування в державному секторі практики краудсорсингу пов'язано з розвитком сучасних інформаційних та комунікаційних технологій та соціальних мереж. Вона дозволяє органам влади приймати ефективні управлінські рішення з врахуванням думок та пропозицій громадськості.

Технологія краудсорсингу, на відміну від аутсорингу, передбачає залучення мешканців на підставі публічної пропозиції. При цьому досягається висока якість зворотного зв'язку наступним чином: громадськість, приймаючи відповідні умови співробітництва, відноситься до функцій, які вони виконують, з високою відповідальністю. Застосування цієї технології взаємодії з громадськістю передбачає використання різних видів заохочення (матеріального і нематеріального), формування із числа найбільш активних та досвідчених громадян окремих груп.

Краудсорсинг змінює підхід органів влади до вирішення складних проблем, перевертає уявлення посадових осіб про те, яким чином повинні вирішуватися проблеми та прийматися відповідні рішення. Розглянемо основні переваги застосування технології краудсорсингу в Новоселівській сільській територіальній громаді (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Основні переваги застосування технології краудсорсингу в
Новоселівській сільській територіальній громаді**

Рейтинг	Суть переваги
1	Підвищення рівня громадської участі, за рахунок подачі пропозицій з різних питань місцевої політики, проєктів нормативно-правових актів
2	Формування позитивного іміджу органу місцевого самоврядування, її керівництва за рахунок впровадження сучасних управлінських технологій
3	Суттєва економія витрат бюджету за рахунок «колективного розуму»
4	Формування команди професійних і громадських експертів
5	Створення банку інноваційних ідей

Джерело: сформовано автором на основі [2]

До експериментальної практики краудсорсингу належить формування механізму партиципаційного бюджету (бюджету участі). Його основна ідея полягає в залученні громадян безпосередньо до процесу ухвалення рішень з

розподілу бюджетних коштів на реалізацію їхніх власних проєктів. На думку Ж. Белец, це фактично використання норм прямої демократії, що має на меті поліпшити рівень комунікації між людьми та між громадою і владою [6].

В Україні впровадження бюджету участі перебуває на проєктній фазі. Експериментальне його впровадження розпочалося в середині 2015 р. в таких містах України: Чернігові, Черкасах і Полтаві в межах реалізації проєкту Партиципаторний бюджет – можливості для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади», запровадженого Польсько-Українською фундацією співпраці ПАУСІ.

Основна мету проєкту – підвищення рівня залучення мешканців міст Чернігова, Черкас та Полтави до процесу ухвалення рішень щодо розвитку міст й поліпшення діалогу між місцевою владою та громадськістю шляхом співпраці в плануванні та імплементації партиципаторних бюджетів [6].

Однією з позитивних сторін застосування такого інструменту громадської участі є підвищення відповідальності посадовців органу місцевого самоврядування за результати своєї діяльності, а також довіра громадськості один одного та посадовців зокрема. Зняття таємності з бюджетного процесу в Новоселівській сільській територіальній громаді супроводжуватиметься поліпшенням загального розуміння громадянами бюджетних питань, здатності їх до аналізу вартості впроваджуваних ними ідей, а отже усвідомлення співучасті в житті територіальної громади.

Разом з партиципаторним бюджетуванням Новоселівській сільській територіальній громаді рекомендовано впровадження додаткового інструменту громадської участі ініціативи «Відкритий бюджет». Така ініціатива передбачає візуалізацію даних місцевого бюджету з метою полегшення доступу громадян до інформації про рівень його доходів та видатків, особливості його формування та ефективність виконання. Наразі бюджетний візуалізатор уже використовують у своїй роботі такі міста України, як Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль та Житомир. Опрацьовується низка запитів від інших міст.

Розглянемо основні переваги від упровадження партиципаторного бюджетування в Новоселівській сільській територіальній громаді для громадськості, органу місцевого самоврядування та посадових осіб сільської ради (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Основні переваги упровадження партиципаторного бюджетування в Новоселівській сільській територіальній громаді

З метою втілення принципів прозорості у Новоселівській сільській територіальній громаді рекомендовано до впровадження проєкт електронних державних закупівель у системі «ProZorro». Система створена з ініціативи громадських організацій, комерційних майданчиків, державних органів та підприємців. Основна її мета – це громадський контроль прозорості та ефективного витрачання державних коштів, запобіганні корупції, розширення кількості постачальників. Систему «ProZorro» використовує у своїй діяльності Опішнянська громада Полтавського району Полтавської області [6].

У додатку П визначені основні напрямки поширення цифрової комунікації з громадськістю в Новоселівській сільській територіальній громаді це: забезпечення доступності значного обсягу адміністративних

послуг та інформації в мережі Інтернет; простота та доступність веб-послуг; розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури та інші.

Міжнародна асоціація з питань громадської участі сформувала основні цінності, які впливають на підвищення рівня громадської участі (додаток Р).

В структурі громади має бути передбачена наявність координаційно-комунікативного центру, який би виконував функції комунікативної взаємодії, використовуючи при цьому інструменти тактичного та стратегічного планування, якісного контролю, удосконалення нормативно-правового механізму та інше. Це забезпечить необхідні умови сталого розвитку взаємовідносин з громадськістю та в цілому призведе до покращення їх умов життєдіяльності.

Критерії оцінювання ефективності упровадження інноваційних проєктів громадської участі різноманітні: фінансові, економічні, соціальні, екологічні, науково-технічні, ресурсні тощо. В процесах управління розвитком територій економічний ефект є вторинним, а первинний – соціальний ефект. Хоча основні фінансово-економічні показники являються важливими критеріями оцінки ефективності запровадження інноваційних напрямків громадської участі.

Отже, запропоновані нами інноваційні інструменти взаємодії Новоселівської сільської територіальної громади з її мешканцями, в результаті їх ефективного використання, сприятимуть побудові дієвого механізму громадської участі. Впровадження в громаді практики краудсорсингу забезпечить створення громадянського суспільства, в якому невід’ємними характеристиками прийняття управлінських рішень буде активність громадян, громадська експертиза та народний контроль.

3.2. Потенціал е-демократії в забезпеченні громадської участі на місцевому рівні

Електронне урядування сприяє максимально доступному та простому спілкування громадян з органами влади. Воно забезпечує фактичну доступність звернень громадян з метою одержання адміністративних послуг чи необхідної інформації. Наразі всі сучасні інформаційні технології об'єдналися під однією загальною ідеєю Електронного уряду, що являє собою послідовність чотирьох послідовних етапів: створення єдиного порталу, який з метою цілодобового ознайомлення громадян буде містити різноманітні інформаційні ресурси, доступні на певному сервері, забезпечення зворотного зв'язку, який може мати вигляд надання громадянам можливості одержання необхідних довідок та інформації тощо. Загальний перелік послідовних етапів ідеї Електронного уряду розглянуто в додатку Т.

Електронний портал – це засіб реалізації віртуального агентства з надання послуг для громадян. Акумуляція у портал різних електронних ресурсів органів місцевої влади має суттєві переваги, основний зміст яких охарактеризовано в додатку Ф. Веб-портал є складовою частиною е-уряду – невід'ємним елементом підсистем е-регіон, е-місто та е-район, який, будучи «порталом для суспільства», сприяє точці доступу до послуг для громадянськості всіх рівнів.

Необхідність застосування сучасних інструментів взаємодії органів влади з громадськістю прописані в Угоді про асоціацію України з Європейського Союзу (14 глава 5 розділу). Тут же обґрунтована необхідність формування системи електронного урядування, тобто взаємодії з громадськістю онлайн. Потреба в е-уряді є об'єктивною вимогою часу, а не лише обтяжувальним пунктом Угоди до виконання [57].

Міністерство цифрової трансформації України запустили портал «Взаємодія», основне призначення якого – це ефективна взаємодія органів влади з громадськістю. Першим сервісом порталу являються електронні

петиції до органів місцевої влади. Цим сервісом можуть користуватися жителі громад таких міст України: Полтави, Івано-Франківська, Луцька, Сум, Ужгорода, Хмельницького, Дніпра та Херсона [7]. За прогнозами Міністерства, е-петиції уже найближчим часом запрацюють в усіх громадах країни.

Міністерством цифрової трансформації заплановано розширення порталу «ВзаємоДія» наступними сервісами е-участі: е-петиції, е-звернення, е-консультації, е-конкурси, е-голосування, е-експертиза, е-опитування та інші. Розглянемо зміст основних з них (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Запропонований до застосування громадськістю Новоселівської
сільської територіальної громади перелік основних е-сервісів
електронної демократії порталу «ВзаємоДія»**

Назва сервісу	Його характеристика
Е-петиції	Поширення новітніх комунікаційних технологій через мережу Інтернет; зменшення соціального напруження, відновлення діалогу між органами публічної адміністрації та громадянами, оперативне реагування органів влади на суспільні виклики та ініціативи.
Е-звернення та е-запити	Онлайн подача звернень та запитів на інформацію, відстеження статусу їх розгляду, отримання відповіді в особистому кабінеті.
Е-консультації	Можливість подання пропозицій, що стосуються різних питань та проблем місцевої політики, вносити їх до проектів нормативно-правових актів.
Е-конкурси	Участь у відборі проектів інститутів громадянського суспільства, відстеження результатів їх реалізації.
Е-голосування	Участь в обранні складу громадської ради при органі місцевого самоврядування.
Е-експертиза	Подання запитів онлайн з вимогою проведення громадської експертизи діяльності органу місцевого самоврядування та отримання доступу до її результатів.
Е-опитування	Участь в опитуваннях під час розробки та ухвалення державних рішень.
Доступ до урядової інформації	Актуальні контакти органу місцевого самоврядування, публічні звіти керівництва громади.

Джерело: сформовано автором на основі [7]

Щоб скористатись сервісом е-петицій, потрібно авторизуватись через портал «ВзаємоДія» або застосунок «Дія». За допомогою ідентифікаційного номера громадянина України визначається місце його реєстрації, належність

до органу місцевого самоврядування. Якщо громада зареєстрована у Дії, то її мешканці мають реальну можливість громадської участі, шляхом перегляду, створення чи голосування за активні петиції громади. За допомогою посилання чи QR-коду користувачі порталу можуть поширювати петиції. Проте, підтримати ініціативу можна лише один раз (правилами порталу).

Завдяки застосуванню порталу «Взаємодія» мешканцям Новоселівської сільської територіальної громади більше не потрібно надсилати поштою або подавати особисто необхідні документи на конкурси, шукати контактні номери телефонів органу влади та посадовців, до яких можна звернутись зі своїми проблемами або ж пропозиціями.

Електронні консультації являються порівняно новою практикою е-участі в Україні. Однією з характерних рис використання електронних консультацій місцевому рівні є розпорошеність відповідних сервісів на різних електронних платформах (здебільшого це веб-сайти установ, що ініціюють документ для публічного обговорення).

Наразі органам місцевого самоврядування важливо поширювати просвітницьку й інформаційну кампанію стосовно ефективних механізмів реалізації цього інструменту громадської участі. Інакше існує ризик суто формального впровадження, коли е-консультації де-юре впроваджені, але де-факто малоефективні [1]. У цьому випадку визначальну роль на всіх етапах з боку відповідних органів влади має належати професійності модераторів цього процесу. Якщо громадськість буде впевнена в тому, що органи влади «їхчують», то рівень її участі та якість зворотного зв'язку зростатиме.

Деякі міста України (Київ, Львів, Суми, Кропивницький) вже почали активно впроваджувати е-консультації з громадськістю, розуміючи всі переваги такого інструменту громадської участі. Наразі ряд національних неурядових організацій за підтримки міжнародних донорів допомагають містам впроваджувати та проводити публічні консультації на місцях. Кращі практики проведення е-консультацій на місцевому рівні наведені в додатку Х.

Для органів влади важливо чітко розуміти, заради чого вони проводять

консультації, який формат консультування є доречним у кожному конкретному випадку, яким чином враховуватимуться та реалізовуватимуться результати обговорення. І органам влади, і громадськості потрібно мати реалістичні уявлення про результати спільного формулювання політичного «порядку денного», оскільки публічні консультації дуже рідко приводять до консенсусу, тобто загальної згоди. Також важливо розуміти, що публічні консультації – це лише одна зі сходинок розвитку культури демократії, але саме від її успішності залежить майбутнє країни, бо вона на практиці прямо впливає на рівень довіри.

З метою розбудови інноваційної моделі Центром розвитку інновацій за підтримки програми «U-LEAD з Європою» в Україні реалізується проєкт «Е-рішення для громад», його публічна презентація відбулася у 2018 р. Основна мета проєкту – за допомогою аналізу даних перехід громад до «Управління 2.0». Це новий спосіб інтерактивного створення суспільних благ, завдяки використанню нового виду взаємодії органів влади з громадськістю та інших зацікавлених сторін у процесах публічного управління й адміністрування.

Формула управління «Управління 2.0» дозволяє виділити основні аспекти, зокрема: активну участь користувачів у наповненні того чи іншого ресурсу; спрямованість на створення нового контенту; активне громадське обговорення інформаційних повідомлень; перетворення кожного учасника мережових спільнот на автономну одиницю генерування новин.

Проєкт «Е-рішення для громад» став трампліном для інноваційного розвитку багатьох громад та є показовим прикладом впровадження цифрових технологій в Україні. Засульська сільська територіальна громада Полтавського району Полтавської області, яка являється учасником цього проєкту, завдяки реєстрам може перевіряти та отримувати актуальну статистичну інформацію стосовно її мешканців.

На основі аналізу концепції проєкту «Е-рішення для громад», реальних результатів його імплементації (на прикладі конкретних органів місцевого

самоврядування) Новоселівській сільській раді запропоновано перехід до «Управління 2.0».

SWOT-аналіз переходу досліджуваного органу місцевого самоврядування до «Управління 2.0» на основі аналізу концепції проєкту «Е-рішення для громад» зображено на рис. 3.3.

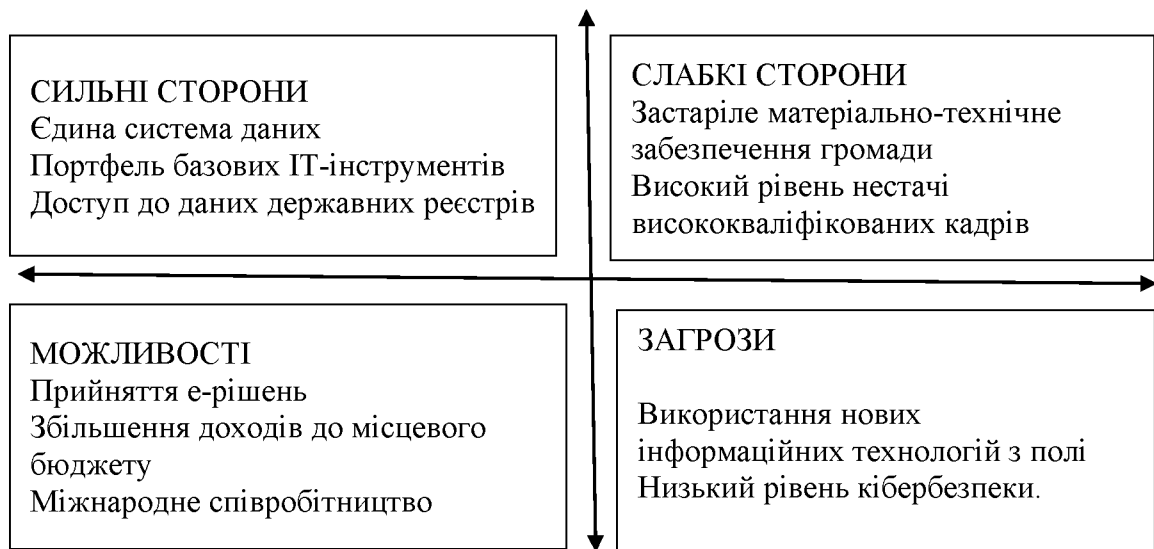

Рис. 3.3. SWOT-аналіз переходу Новоселівської сільської ради до «Управління 2.0» на основі аналізу концепції проєкту «Е-рішення для громад»

Джерело: розроблено автором

На даному етапі органам місцевого самоврядування необхідно використовувати усі наявні цифрові можливості, вкладати ресурси у розвиток людського потенціалу та просвітницьку діяльність у цій сфері.

В Україні формування е-урядування перебуває на стадії становлення та розвитку. Доцільно відзначити прогрес у сфері державних закупівель (проєкт ProZorro, який став офіційним державним ресурсом), е-петицій (який функціонує на базі єдиної платформи практично у всіх як обласних так і районних центрах країни), надання адміністративних послуг онлайн. Наразі е-урядування залишається фрагментарним та не відповідає реальним потребам громадськості: замість електронізації найбільш популярних адміністративних послуг електронізуються лише найбільш цікаві органам влади.

Розглянемо основні заходи поширення цифрової комунікації в Новоселівській сільській територіальній громаді, серед яких: освоєння сучасних каналів підвищення ефективності використання цифрових технологій, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури (табл.3.4).

Таблиця 3.4

Основні напрямки поширення цифрових комунікацій в Новоселівській сільській територіальній громаді, 2023 р.

Рейтинг	Його характеристика
1	Освоєння сучасних каналів підвищення ефективності використання цифрових технологій.
2	Забезпечення доступності значного обсягу адміністративних послуг та інформації в мережі Інтернет
3	Створення фінансової бази для розвитку цифрової комунікації, використовуючи кошти місцевого бюджету, інвестиції від юридичних та фізичних осіб.
4	Формування серед громадськості системи цінностей і пріоритетів розвитку інформаційного суспільства.

Отже, ефективне застосування потенціалу е-демократії в забезпеченні громадської участі на місцевому рівні, зокрема порталу «ВзаємоДія» сприятиме вільному доступу громадян до усіх можливих е-ініціатив, отриманню відповіді в особистий кабінет, відслідковувати статуси поданих заявок. Тобто, це якісний зворотній зв'язок щодо кожного інструмента громадської участі, якого наразі в країні не вистачає.

Висновки до розділу 3

Визначені інноваційні інструменти громадської участі на місцевому рівні, зокрема портал «ВзаємоДія», розроблений Міністерством цифрової трансформації України. В дослідженні охарактеризовані основні е-сервіси електронної демократії: е-петиції, е-звернення, е-консультації, е-конкурси, е-голосування, е-експертиза, е-опитування.

Новоселівській сільській територіальній громаді запропоновано впровадження практики краудсорсингу – технології віртуальної соціальної

взаємодії органів публічного управління та громадськості, яка забезпечує останнім можливість брати активну участь у процесі впровадження місцевої політики та прийнятті управлінських рішень. В дослідженні обґрунтовані основні переваги від її застосування.

З метою втілення принципів прозорості Новоселівській сільській територіальній громаді рекомендовано запровадження Проєкту електронних державних закупівель у системі «ProZorro». Його основна мета – прозоре та ефективне витрачання державних коштів, завдяки громадському контролю запобігання корупції та розширенню кола постачальників.

З’ясовані переваги використання експериментальної практики краудсорсингу – формування механізму партиципаційного бюджету та визначено додатковий інструмент зворотної реакції громадськості на фінансові дії громади – це ініціатива «Відкритий бюджет», яка передбачає полегшення доступу громадськості до інформації про доходи й видатки бюджету, особливості його формування та ефективність виконання.

Запропоновано перехід Новоселівської сільської ради до «Управління 2.0» на основі аналізу концепції проєкту «Е-рішення для громад» – показового прикладу впровадження цифрових технологій на місцевому рівні. Аргументовано SWOT-аналіз.

Визначені основні напрямки поширення цифрової комунікації в Новоселівській сільській територіальній громаді: забезпечення доступності значного обсягу адміністративних послуг та інформації в мережі Інтернет; простота та доступність веб-послуг; розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

Одним з фундаментальних принципів демократії та розвитку громадянського суспільства являється впровадження місцевої політики, прийняття управлінських рішень, що сприяє підвищенню ефективності розвитку органів місцевого самоврядування за рахунок взаємної відповідальності та значному підвищенню прозорості процесу ухвалення управлінських рішень.

Обґрунтовані основні переваги громадської участі в контексті управлінської діяльності: врахування соціальних чинників в процесі планування, корегування планів та дій влади, відповідно до інтересів громадськості. З'ясовані основні нормативно-правові документи, які регламентують основні форми громадської участі на місцевому рівні: Конституція України, закони України, розпорядження та постанови Кабінету Міністрів України, Статут територіальної громади та інші.

Визначені основні інструменти та технології громадської участі в Новоселівській сільській територіальній громаді: звернення громадян, місцеві ініціативи, інформування громадян, електронні петиції та інші. На офіційному веб-сайті громади вказані телефони гарячої лінії, форма зворотного зв'язку, за якими громадяни можуть звернутися до спеціалістів зі своїми проблемами та пропозиціями, з метою їх негайного вирішення.

З'ясовані основні питання за якими проводяться консультації з громадськістю в Новоселівській сільській територіальній громаді: питання реалізації прав та свобод громадян, питання щодо задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів громадян, питання розвитку освіти, зокрема організації харчування в закладах освіти та інші.

Аргументовані основні проблеми низького рівня громадської участі у Новоселівській сільській територіальній громаді, зокрема відсутність Статуту громади. Визначено, що участь громадян у процесі прийняття рішень, згідно із чинним законодавством, регламентується саме цим нормативним актом.

З'ясовано, що Стратегія розвитку Новоселівської сільської територіальної громади на період до 2027 р. затверджувалась партиципаційним чином, з використанням такого інструменту громадської участі – громадські обговорення. Визначено їх основну мету: знайомство мешканців громади з проектом Стратегії розвитку громади до 2027 р. та врахування думки кожного мешканця громади, який виявив бажання долучитись до публічного її обговорення.

Визначені основні засоби зв'язку з громадськістю досліджуваного органу місцевого самоврядування – платформа «Новоселівська громада у смартфоні», зокрема месенджери Viber-bot та Telegram-bot, які сприяють ефективній комунікації громади з її мешканцями та являються досить популярними засобами спілкування серед населення. Проаналізовані результати досліджень, які визначають найбільш популярні програми (месенджери) серед користувачів України. З'ясовано, що 73,6 % українців основним засобом спілкування використовує Viber. На другому місці за рівнем популярності Telegram з часткою у віковій групі 18 – 29 років – 64,3% українців. Facebook Messenger обирає 42,7 % учасників опитування.

Визначено основні напрямки підвищення ефективності використання інноваційні інструменти громадської участі на місцевому рівні, зокрема порталу «ВзаємоДія», який розроблений Міністерством цифрової трансформації України. В дослідженні охарактеризовані основні е-сервіси електронної демократії: е-петиції, е-звернення, е-консультації, е-конкурси, е-голосування, е-експертиза, е-опитування.

Новоселівській сільській територіальній громаді запропоновано впровадження практики краудсорсингу – технології віртуальної соціальної взаємодії органів публічного управління та громадськості, яка забезпечує останнім можливість брати активну участь у процесі впровадження місцевої політики та прийнятті управлінських рішень. В дослідженні аргументовані основні переваги від застосування.

З метою реалізації принципу прозорості у Новоселівській сільській

територіальній громаді рекомендовано до впровадження Проєкт електронних державних закупівель у системі «ProZorro». Його мета – прозоре та ефективне витрачання державних коштів, завдяки громадському контролю запобігання корупції та розширенню кола постачальників.

Запропоновано перехід Новоселівської сільської ради до «Управління 2.0» на основі аналізу концепції проєкту «Е-рішення для громад» – показового прикладу впровадження цифрових технологій на місцевому рівні. Аргументовано SWOT-аналіз.

Розроблені рекомендації щодо поширення цифрових комунікацій в Новоселівській сільській територіальній громаді: освоєння сучасних каналів комунікацій з громадськістю, забезпечення доступності значного обсягу адміністративних послуг та інформації в мережі Інтернет, простота та доступність веб-послуг, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамюк І. Кращі практики впровадження механізмів громадської участі у малих громадах. URL: <https://rm.coe.int/best-practices-of-implementation-of-civil-society-participation-mechan/1680a077d7> (дата звернення: 07.12.2022).
2. Аналіз державної політики в Україні: навчальна дисципліна, сфера професійної діяльності, галузь прикладних досліджень : зб. документів і матеріалів / уклад. О. І. Кілієвич, В. В. Тертичка. Київ : К.І.С., 2004. С. 17 – 22.
3. Афонін Е. А., Гонюкова Л. В., Войтович Р. В. Громадська участь у створенні та здійсненні державної політики. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. 160 с. (Серія «Бібліотека молодого державного службовця»). URL: <http://nbuviar.gov.ua/materials/Afonin/uchast.pdf> (дата звернення: 28.09.2022).
4. Бабич О. Б. Участь громадськості у формуванні та реалізації державної політики. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*, 2014. С. 78 – 84. URL: [file:///C:/Users/USER/Downloads/drdu_2014_2_16%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/drdu_2014_2_16%20(2).pdf) (дата звернення: 05.11.2022).
5. Багній М. С., Коваль О. Я. Інструменти громадської участі для людей поважного віку. Громадська організація «Суспільство і право». Львів, 2020. 48 с.
6. Белец Ж. А. Партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_21 (дата звернення: 07.12.2022).
7. Взаємодія, Свої та Громада в смартфоні: які сервіси е-демократії запустило Мінцифри. URL: <https://ua.news/ua/fintech-in-ukraine-30/vzayemodiya-svoyi-y-gromada-v-smartfoni-kakye-servisy-elektronnoj-demokratyy-zapustilo-myntsyfry> (дата звернення: 11.11.2022).

8. Гарбар В. І., Борко Т. М. Діяльність веб-сайтів органів державної влади, спрямовані на забезпечення реалізації інформаційного права громадян. Стан та перспективи розвитку культурологічної науки в Україні : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 27-28 березня 2018 р: Миколаїв: ВП МФ КНУКіМ, С. 40 – 42. URL: https://mfknukim.mk.ua/images/konferentsii/kultura_2018_2-.pdf (дата звернення: 14.11.2022).

9. Гирик М. Участь громадян і громадськості в державному управлінні: правовий вимір. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*, 2011. Вип. 1. С. 188-199.

10. Грабильніков А. В. Конституційне право громадян України брати участь в управлінні державними справами: проблеми теорії і практики: автореф. дис. канд. юрид. наук. Київ, 2006. 20 с.

11. Громадська участь у місцевій політиці: проблеми нормативно-правового забезпечення. URL: <https://www.prostir.ua/?news=hromadska-uchast-u-mistsevij-politytsi-problemy-normatyvno-pravovoho-zabezpechennya> (дата звернення: 01.10.2022).

12. Гузенко Т. А. Нові соціальні медіа в контексті зміни парадигми державної комунікативної політики. *Публічне управління: теорія та практика*, 2014. Вип. 4. С. 152 – 157.

13. Довідник громадського активіста. URL: <http://dovidnyk.org.ua/> (дата звернення: 22.10.2022).

14. Дослідження соціологічної служби Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова з 15 по 20 березня 2008 року. URL: http://razumkov.org.ua/poll.php?poll_id=174 (дата звернення: 01.09.2022).

15. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. При Президентові України ; наук. ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (гол.) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / наук. ред. кол.: В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співгол.) та ін. ; ЛРІДУ НАДУ при Президентові України. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 630 с.

16. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Нац. акад. держ. упр. При Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 5 : Територіальне управління. Наук.-ред. колегія: О. Ю. Амосов (співголова), О.С. Ігнатенко (співголова) та ін.; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. 408 с.

17. Єганов В.В. Проблеми та перспективи впровадження системи електронного урядування в Україні. *Державне будівництво*, 2012. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_7 (дата звернення: 09.12.2022).

18. Євтухова Т. І., Легенько Ю. В., Міщенко Р. І., Родіонов О. В. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні: навчальний посібник. Київ, ДП «Укртехінформ», 2013. 250 с.

19. Загорський В. С., Ганущин С. Н. Модель ефективної комунікації у сфері публічного управління та адміністрування: структурно-функціональний аспект. *Демократичне врядування*, 2016. Вип. 16-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2016_16-17_3 (дата звернення: 12.09.2022).

20. Інструменти громадської участі: де шукати і як вони працюють. URL: <https://www.stepngo.in.ua/longread-democracy-tools/> (дата звернення: 22.09.2022).

21. Інструменти громадської участі – що маємо знати? URL: <https://www.prostir.ua/?kb=yaki-isnuyut-instrumenty-hromadskoj-uchasti> (дата звернення: 28.10.2022).

22. Інформаційна відкритість органів місцевого самоврядування. Посібник для муніципальних посадовців. Івано-Франківськ: ГО «Агентство з розвитку приватної ініціативи», 2009 96 с. URL: <https://arpi.org.ua/doc2/posibnyk.pdf> (дата звернення: 04.11.2022).

23. Карий О. І., Панас Я. В. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України Київ: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 176 с.

24. Кіреєва О. Краудсорсинг як інноваційний інструмент участі громадськості в публічному управлінні. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 2016. Вип. 3. С. 72-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2016_3_12 (дата звернення: 05.12.2022).

25. Конституція України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.11.2022).

26. Кравчук В., Юхименко С., Нещерет М. Інструменти місцевої демократії в умовах пандемії Covid – 19. 2021. URL: <http://www.ier.com.ua/files/Projects/2021> (дата звернення: 28.09.2022).

27. Литвинова Л. В., Збираник Ю. В. Теоретичні аспекти розвитку комунікації в органах публічної влади в Україні. *Державне управління: теорія та практика*, 2015. № 2. С. 4-11. URL: http://www.epatp.academy.gov.ua/2015_2/3.pdf (дата звернення: 12.09.2022).

28. Лобойко С., Гречко О., Медведенко О. Е-консультації як елемент публічних консультацій. Практичне дослідження. URL: <https://cid.center/wp-content/uploads/2019/02/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%96-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97.pdf> (дата звернення: 10.12.2022).

29. Майко Т. С. Участь територіальної громади в управлінні на місцевому рівні. *Актуальні проблеми політики*, 2017. Вип. 59. С. 188 – 197. URL: <http://dspace.onua.edu.ua> (дата звернення: 12.11.2022 р.).

30. Методичні рекомендації щодо розробки Статуту територіальної громади, 2019, 99 с.

31. Мороз Г. В. Громадське обговорення як форма участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*, 2008. Вип. 20. С. 156 – 161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2008_20_25 (дата звернення: 05.09.2022).

32. Наші права. Участь громадян в управлінні державними справами.

Н.К. Дніпренко; Секретаріат Кабінету Міністрів України. Вінниця : Консоль, 2006. 64 с.

33. Офіційна веб-сторінка Опішнянської громади Полтавського району Полтавської області. URL: <https://opishnya.gromada.org.ua/> (дата звернення: 10.12.2022).

34. Офіційний веб-сайт Державної прикордонної служби України URL: <https://dpsu.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2022).

35. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/> (дата звернення: 22.11.2022).

36. Офіційний сайт Новоселівської громади Полтавського району Полтавської області. URL: <https://novoselivka-gromada.gov.ua/ku-agenciya-miscevogo-rozvitku-teritorialnih-gromad-poltavskogo-rajonu-17-04-32-17-09-2020/> (дата звернення: 05.09.2022).

37. Офіційний сайт Полтавської обласної військової адміністрації. URL: <http://www.adm-pl.gov.ua/page/decentralizaciya-ta-formuvannya-obiednanih-teritorialnih-gromad-poltavskoyi-oblasti> (дата звернення: 29.10.2022).

38. Популярні месенджери в Україні: що використовують частіше – Вайбер чи Телеграм? URL: <https://icoola.ua/blog/telegram-vs-viber/> (дата звернення: 12.09.2022).

39. Почепцов Г. Нові комунікативні можливості у сфері державного управління. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/8049> (дата звернення 08.09.2022).

40. Про доступ до публічної інформації : *Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 31.10.2022).

41. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : *Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF> (дата звернення: 05.11.2022).

42. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. *Закон України*. URL: <http://www.vinrada.gov.ua/zakon-ukraini-prozasadi-derzhavnoi-regulyatornoi-politiki-u-sferi-gospodarskoidiyalnosti.htm> (дата звернення: 01.09.2022).

43. Про звернення громадян: *Закон України від 02.10.1996 р. №393/96-ВР*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 16.09.2022).

44. Про органи самоорганізації населення. *Закон України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 12.09.2022).

45. Про місцеве самоврядування в Україні: *Закон України від 21.05.1997 р. № 280/-97 ВР*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 12.09.2022).

46. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : *Закон України від 30.09.1998 р. № 133-XIV*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 22.09.2022).

47. Про схвалення плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2012 р. № 220. URL: www.kmu.gov.ua (дата звернення: 16.10.2022).

48. Сергієнко О.І., Ватаманюк О.В. Громадська участь/залучення громадян. Депутатська діяльність в округах. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 92 с.

49. Сердюк О. І., Ситник А. П., Павлушенко О. В. Взаємодія з громадськістю в процесі реалізації соціального призначення органів влади, *Публічне адміністрування та Національна безпека*, 2020. № VIII (16). URL: <https://www.inter-nauka.com/ua/issues/administration2020/> (дата звернення 26.09.2022).

50. Сердюк О. І., Ситник А. П., Чорна А. С. Удосконалення механізму

взаємодії органів місцевого самоврядування та громадськості у вирішенні питань місцевого значення. *Держава та регіони. Серія Публічне управління та адміністрування. Управління: удосконалення та розвиток*, №1 (75). 2022. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2022/1_2022.pdf (дата звернення: 21.11.2022).

51. Сердюк О., Чорна А. Сучасні інструменти взаємодії органів влади та громадськості». *Актуальні питання теорії та практики менеджменту в умовах сучасних викликів* : збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції, здобувачів вищої освіти та молодих учених, 26 жовтня 2022 р. Київ: НУБІП України, 2022. С. 25 – 27.

52. Стаскевич Ю. М. Взаємодія органів місцевого самоврядування і громадянина в умовах децентралізації влади. URL: <http://oaji.net/articles/2014/797-1400183104.pdf> (дата звернення 26.09.2022).

53. Стратегія розвитку Новоселівської об'єднаної територіальної громади на період до 2027 року. URL: <https://novoselivka-gromada.gov.ua/ku-agenciya-miscevogo-rozvitku-teritorialnih-gromad-poltavskogo-rajonu-17-04-32-17-09-2020/> (дата звернення: 05.08.2022).

54. Токарева В. І., Кумачова А. С., Хороших В. В. Інформаційно-комунікативні технології в PR комунікаціях публічного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/3.pdf (дата звернення: 22.11.2022).

55. ТОП-5 видань про інструменти громадської участі у прийнятті рішень (публікація на сайті Центру політичних студій та аналітики ЕЙДОС) URL: <http://eidos.org.ua/novyny/top-5-vydan-pro-instrumenty-hromadskoj-uchasti-u-pryjnyatti-rishen/> (дата звернення: 12.11.2022).

56. Турій О. В. Правові аспекти взаємодії громадських організацій з органами місцевого самоврядування. *Public Administartion Aspects*, 2018. № 6 (8). С. 15 – 23. URL: <https://file:///C:/Users/1/Downloads/431-Article%20Text-583-1-10-20180910.pdf> (дата звернення: 13.09.2022 р.).

57. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та

Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreement_(body).pdf) (дата звернення: 14.11.2022).

58. Участь громадськості в процесі прийняття рішень. Огляд стандартів та практик у країнах – членах Ради Європи. Страсбург, 2016. URL: [https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik 2018/rubrik_rekomehdation/civik_Europe_2016.pdf](https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik%2018/rubrik_rekomehdation/civik_Europe_2016.pdf) (дата звернення: 12.10.2022).

59. Халецький А. В. Система взаємодії органів виконавчої влади з громадськими організаціями. *Вісник Академії митної служби України*, Серія: Державне управління, 2010. № 2. С. 129 – 135.

60. Чорна А., Сердюк О. Особливості взаємодії органів влади та громадськості. *Матеріали щорічної студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету*, 10 листопада 2022 р. Полтава: ПДАУ, 2021. С. 235 – 237.

61. Шерри Р. Арнштейн. Лестниця громадянського учасія. URL: http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ru/ladder-of-citizen-participation_ru.html (дата звернення: 01.10.2022).

62. Щебетун І. С. Участь громадськості у здійсненні місцевого самоврядування. *Вісник Академії адвокатури України*, 2016. Т. 13, № 3. С. 159-160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2016_13_3_23 (дата звернення: 04.12.2022).